

# גיבורה בעל כורחה

עבודתה של שרה גורן במסגרת קורס "אודות המלחמה  
ההיא, גורל היהודים במלחמת העולם השנייה" שהועבר ע"י  
ד"ר אייל מזרחי.

4/5/2009

## מבוא

בחרתי לכתוב על נושא הקרוב מאוד לליבי על אם בעלי וסבתא לילדי אורה גורן, בעבר לורה דורלכר, שהיום איננה איתנו לצערנו.

אורה לא הרבתה לספר על מעשי הגבורה שלה ואם כבר סיפרה על קורותיה במלחמה סיפרה על פעילות המחתרת ועל יופ וסטרויל וחברים אחרים שנזכרים בעבודה. רק בתקופה מאוחרת יותר בחייה התבררו לנו מעשי גבורתה ואומץ לבה שנתגלו בכל פעולותיה במחתרת החלוצית בהולנד. בתקופה זו היא הסכימה להתראיין לתקשורת ולהנציח את הדברים ורק אז הבנתי את גודל הסיכון האומץ והנתינה...

בעת מחלתה הקשה הגיעו אלינו אנשים לבקרה, רבים מהם הכרנו כחבריה, אך לא ידעתנו עד-אז את אשר סיפרו לנו - לולא אורה הם לא היו היום בחיים.

## תוכן עניינים

4	ראשית דבר .....
5	תחילת הדרך 3.12.1920 – .....
5	המלטות להולנד 24.8.1939 – .....
5	פיזור כפר העבודה – הורקדורף 20.3.1941 – .....
5	בחורי הורקדורף נשלחים למחנה הריכוז, לורה הופכת לאילזה – קיץ 1941 .....
6	אחות במוסד לחולי נפש יהודים - תחילת 1942 .....
6	ירידה למחתרת – ינואר 1943 .....
6	יולי – אוגוסט, ראשית התארגנות המחתרת החלוצית בהולנד .....
6	יופ וסטרויל (מתוך "אורו הגנוז") .....
7	תחילת הקשר עם המחתרת החלוצית .....
8	מפת הולנד, מתוך הספר "המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 14 .....
9	מהבודדים שנשארו לפעול לאחר שמרבית החברים נתפסו על-ידי הגרמנים .....
10	צירוף חברים חדשים, נוצרים ויהודים, למחתרת .....
10	עזרה בהסתרת ילדים .....
10	עזרה בהסתרת חברים .....
11	חיפוש מזון על-מנת לחלקו לחברים .....
11	איסוף כספים למימון פעולות המחתרת .....
12	אוגוסט-נובמבר 1943 .....
12	שיטת הפעולה של חילוף חברים מתוך מחנה המעבר בוסטרבורק .....
14	חילוף חברים מתוך מחנה המעבר בוסטרבורק .....
15	סיפורה של בריחה .....
16	סיפורה של בריחה אחרת .....
18	נסיון חבלה ברכבת המובילה אנשים מזרחה, להשמדה .....
19	הברחת חברים לצרפת וספרד .....
19	ניסיון מילוטה של לורה זיסקינד-צימלס, מפיה .....
19	ממכתביו של יופ לאחר שנתפס על-ידי הגרמנים .....
21	הערכת פעילותה של לורה על-ידי חבריה למחתרת .....
22	רשימת החברים הנוצריים, חברי המחתרת החלוצית בהולנד, או כפי שנקראים גם "קבוצת וסטרויל" .....
23	רשימת החברים היהודים, הפעילים המרכזיים "במחתרת החלוצית בהולנד" (לפי סדר א, ב) .....
24	לוח המאורעות .....
26	נספח מונחים: .....
27	ביבילוגרפיה: .....
27	קבצי מחשב נספחים .....
28	נספח תמונות ומסמכים .....

## ראשית דבר

10 בערב שנת 97, מצלצל הטלפון בביתנו.

יורם, בן-זוגי מרים את הטלפון;

קול מוכר בצדו השני של הקו:

"שלום, האם זה ביתו של יורם גורן?"

"כן"

"האם אני מדבר עם יורם?"

"כן"

"שלום יורם, מדבר אורי אגוזי"

"שלום אורי, שנים שלא דברנו, מה שלומך, מה שלום חנה?"

אורי וחנה היו מוריו של יורם בתיכון בהדסים, אורי המורה להיסטוריה וחנה מורתו לספרות.

הם, כמו הוריו של יורם, אהרון ואורה, היוו חלק מסגל המורים והמחנכים בהדסים, סגל שמנה כ-30 משפחות.

"יורם, מזה יומיים שאני בקושי ישן, לא מוצא מנוחה לנפשי, ומחפש לשוחח אתך. חפשתי כל דרך להשיגך ולבסוף

באמצעות ספר הטלפון הגעתי לכתובת שממנה הפנו אותי לפני דקות מספר אל כתובתך הנוכחית.

אני מצטער על השעה המאוחרת אבל אני נסער מכדי לחכות עד הבוקר.

מזה מספר שנים שעזבתי את ההוראה וניהול בית ספרי הפרטי, ואני מקדיש עצמי לחקר הגבורה בשואה.

מחקרי מתבסס על עדויות מאותה התקופה ואני מראיין אנשים שעשויים לשפוך אור על מעשי גבורה מאותה

התקופה.

לפני יומיים תוך כדי הראיון מספר לי המרואיין שאת חייו הוא חב למי שהייתה באותה תקופה בחורה צעירה בת 22,

לורה דורלאכר, ובשמה היום – אורה גורן.

"רגע", אמרתי, האם היא גרה בעבר בהדסים? "כן" אמר המרואיין. הרגשתי שהדם אוזל מראשי.

אורה גורן, שכנתי.

שנים גרנו לידיה בהדסים, ואני חשבתי שאני יודע הכל אודותיה.

למרות שיחותינו הרבות, מעולם לא דברה ואנחנו לא תארנו לעצמנו ולא ידענו על עברה. לא ידענו כי שכנתנו היא

בעצם גיבורה. גיבורה שסכנה את חייה והצילה אנשים בתקופה הנוראה הזו. תקופה אותה אני חוקר כעת.

יורם, אתה לא יודע כמה רגשותי עזים. אני מצטער מצד אחד, וגאה מצד שני.

מצטער שלא ידעתי על מעשיה כשהייתה שכנתנו, שלא יכולתי לשוחח עימה על מעשיה, ושעכשיו, מאוחר מדי, והיא

איננה עוד עימנו, כדי שאוכל לומר לה, כמה אני שמח שהכרתי אותה...

וגאה, כי למרות אי הידיעה, הייתה לי הזכות המיוחדת להכיר אותה אישית."

כזו הייתה אורה. גיבורה במעשיה וצנועה בדיבורה.

### תחילת הדרך – 3.12.1920

סיפורנו על-אף שמתרכז בשנים 1943-45 מתחיל ב-3 לדצמבר 1920 עת נולדה בלודוויגסהפן (Ludwigshafen) שליד מנהיים בגרמניה, לורה דורלכר (Lore Durlacher), בת-זקונים לאלה וזיגומנד-שלמה, אחות לצבי ואריה. משפחה יהודית-חילונית מהמעמד הבורגני הגבוה וזה שתי חנויות הנעליים הגדולות בעיר, השואבות את מרבית זמנם של ההורים ובאופן טבעי מעמיסות את גידול הילדים על כתפי המטפלת הצמודה. ילדות מאושרת שזורה בחוויות משפחתיות של חופשות קייץ, שייט על נהר הרין, חגיגת חגי ישראל בעירוב אווירת חגי הנוצרים ובראשם חג החנוכה הנחוג בתוך אווירת חג המולד, פורים, פסח וחגי תחילת השנה. בעיקבות אחיה הבוגר צבי, מצטרפת לורה לתנועת הצופים ולאחר מכן לתנועת הבונים ולציונות, למורת רוחם של הוריה הלא-ציוניים שנפרדו זה מכבר מהבן אריה העולה בשנת 1936 ארצה. במקביל ממשיכה לורה ועוברת הכנה חקלאית בחווה להכשרה חקלאית בווינקל (Winkel) כהכנה לעליה ארצה. ב-9 לנובמבר 1938 מתחוללות בגרמניה פרעות ביהודים המוכרות כליל הבדולח<sup>1</sup>, האח צבי מובל למחנה הריכוז בוכנוולד ומוצא משם בתנאי שיעזוב מיידית להולנד.

### המלטות להולנד – 24.8.1939

ב-24 לאוגוסט 1939, שבוע לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, משתכנעת לורה ע"י צבי, כי אזל הזמן וכי גם עליה להמלט מגרמניה להולנד. לא כן ההורים, אלה וזיגומנד-שלמה, המתקשים לעזוב את ארץ מולדתם ואת עסקיהם, נשארים בגרמניה ובכך גוזרים את גורלם להרצח כעבור זמן על-ידי הגרמנים. בהולנד מצטרפת לורה ל"כפר עבודה" ה"ורקדורף" בוירינגן שבשטח ייבוש הזוידרזי. כפר שהוקם ע"י הממשלה ההולנדית בשנת 1933, עם עליית הנאציזם לשלטון, משהחלו לנהור אל הולנד פליטים יהודיים רבים מגרמניה, ב"ורקדורף" הוקנו לנערים ולנערות מקצועות עבודה, רובם ככולם חקלאיים. "המוסד לעבודה יהודית" שהיה כפוף ל"ועד הפליטים היהודים" ניהל כפר הכשרה זה ובו כ-300 בני נוער וביניהם קבוצה גדולה של נוער חלוצי יהודי. היה זה בעצם אחד הסניפים החשובים של תנועת ה"חלוץ"<sup>2</sup> בהולנד. תנועה ציונית שהכשירה את בני הנוער לעליה ארצה. ככל בני הנוער במקום עוברת לורה הכשרה חקלאית, במהלך היום עובדת בגן-הירק, ובערבים, כשנותר עדיין כח, מבלה בפעילויות חברתיות.

### פיזור כפר העבודה – הורקדורף – 20.3.1941

אידיליה זו מסתיימת באחת, כאשר ב-20 למרץ 1941 מחליטים הגרמנים לסגור הכפר ולפזר את יושביו. 7 אוטובוסים מובילים את יושבי המקום לאמסטרדם. המוסדות היהודיים פונים אל יהודי אמסטרדם על-מנת שיתנו מחסה לאותם צעירים וכך מוצאת עצמה לורה בצל קורת משפחה חצי-יהודית, משפחת בירנבוים. למשפחה שתי בנות צעירות ואבי המשפחה הדואג לטהרת בנותיו מוכן לקלוט רק נערה. שלוש הנערות הופכות מייד לחברות וגרות בחדר משותף, במיוחד נקשרת לורה אל אילזה – בת גילה.

### בחורי הורקדורף נשלחים למחנה הריכוז, לורה הופכת לאילזה – קיץ 1941.

3 חדשים לאחר פינוי הורקדורף ב-11.6.1941 עורך הגסטאפו מצוד באמסטרדם על הבחורים היהודיים מהורקדורף שפוזרו בבתי היהודים. באותו היום נשלחים כ-300 בחורים למחנה הריכוז במטהאוזן. רבים מהם אינם שבים עוד. בני משפחתם זוכים להודעה מהשלטון הנאצי כי ביכולתם לקבל את אפר יקיריהם אם יחפצו בכך... במהלך השהייה בבית משפחת בירנבוים מוצאת לורה מקום עבודה ועוזבת. מגוריה החדשים - בית משפחה יהודית צעירה.

על-אף עזיבתה נמשכים קשריה עם אילזה. אילזה שהיא חצי יהודייה אינה חייבת בהטבעת האות "J" בתעודת הזהויה ומוסרת תעודה זו, ללא ידיעת הוריה, ללורה ובעצמה ממשיכה לנוע בעזרת הדרכון הגרמני שברשותה. לורה הופכת לאילזה, או בפי חבריה למחתרת מאוחר יותר, ל"אלס" ועקב מראה "הלא יהודי" נעה בחופשיות ברחבי הולנד בעזרת תעודה זו. על-מנת לאפשר ללורה פעילות חופשית באזור אמסטרדם וכדי שלא יתפסו שתי הצעירות בעלות זהות זהה, אילזה עוברת לעיר Zutphen – זוטפן, שבמזרח הולנד.

## אחות במוסד לחולי נפש יהודים - תחילת 1942

חולפים מספר חודשים נוספים ולורה-אילזה עוברת לעבוד כאחות במוסד לחולי נפש יהודים ב-Apeldoorn (אפלדורן). בעבודתה זו מוצאת ביטוי בעזרה לחלשים, חסרי היישע ולאהבת האדם באשר הוא. היא מתמסרת לעבודה זו ורואה בה שליחות.

## ירידה למחתרת – ינואר 1943

כשנה לאחר תחילת העבודה במוסד לחולי הנפש, בינואר 1943, נקטעת עבודה זו כאשר מסתבר לורה כי הגרמנים עומדים לחסל את המוסד על-כל יושביו ואנשי הסגל. היא מחליטה להמלט ימים ספורים לפני החיסול. תנועת "החלוץ" דואגת לה למקום מחבוא בעיר הילורסום (Hilversum), אצל הולנדי-נוצרי, איזק מץ, נשוי לאשה גרמניה. באותה עת משיג מר מץ זה לחברי החלוץ תעודות-זיהוי לצורך זיוף, תמורת תשלום אך מאוחר יותר מסתבר כי עבד גם עבור הגרמנים ועם תום המלחמה הוצא להורג כבוגד. סיפורה של לורה לא יהיה שלם אם לא נקדיש מלים מספר להתארגנותה של המחתרת החלוצית ולאישיותו של יופ וסטרויל בראשה.

## יולי – אוגוסט, ראשית התארגנות המחתרת החלוצית בהולנד

לאחר פרעות ליל הבדולח בגרמניה, בנובמבר 1938, הוחלט על הקמת מוסד לנוער היהודי שנמלט מגרמניה להולנד במטרה להכינו לעליה ארצה. בלוסדרכט (Loosdrecht) שבהולנד מוקם מוסד זה לעליית-הנוער ובו 49 נערות ונערים. ב-15.7.1942 החלו הנאצים בביצוע השלב הסופי של השמדת יהדות הולנד. היהודים רוכזו במחנה המעבר בוסטרבורק ומשם הועברו למחנות ההשמדה בפולין. בראשית אוגוסט 1942 מסתבר למדריכי המוסד כי הגרמנים החליטו על חיסולו. מרים וטארמן ומנחם פינקהוף ממרכזי המוסד, יוצרים קשר עם **יופ וסטרויל**, מנהל בית-ספר ברוטרדם הידוע בהתנגדותו לאלימות בכלל ולכיבוש הגרמני בפרט. יופ, למרות היותו אב לשלושה כשהרביעי "בדרך", נרתם מייד למשימה של הסתרת ילדי הלוסדרכט אצל משפחות הולנדיות נוצריות ורותם לשם כך את חבריו וחלק מסגל בית-הספר אותו הוא מנהל. בתוך 6 ימים, בין ה-10.8.42 ועד ה-16.8.42 מועברים ילדי לוסדרכט למקומות מיסתור. פעולה זו מהווה תחילתה של המחתרת החלוצית בהולנד. המחתרת, בראשותו של יופ ובהשראתו דוגלת באי-אלימות – פציפיזם, וחבריה נרתמים להצלת יהודים ללא נשיאת נשק ושימוש בו.

## יופ וסטרויל (מתוך "אורו הגנוז")

יופ וסטרויל, איש הרוח, המוסר והצדק, איש משפחה, בעל לווייל ואב לארבעה, "איש נמוך קומה בעל בלורית בהירה ועיניים מחיכות" מנהל בית ספר ברוטרדם בשיטה פדגוגית מתקדמת בשם "שיטת מונטסורי". איש בעל כושר אירגוני וכוח-ביצוע עצומים. "האני מאמין שלו היה אמונה שלמה ועמוקה בטוב הטבוע בנפש האדם ובעיקר בנפש הילד, שטרם הסכין לפשרות. בעבודתו החינוכית היה מטפח בקנאות גלויה כל אהדה אנושית, ונאבק עם המרות הכפויה שמטילה כל מסגרת מגבילה, ומצוות הדת בכללה, אף כי חוש דתי עמוק הינחה את חייו ומעשיו. בעיקר נלחם נגד כל תופעה שמקורה בלאומנות. במפעלו החינוכי הציג תמיד בראש את עזרת חניכיו לילדים הנתונים במצוקה בארצות העולם – אם אלה נפגעי מלחמת האזרחים בספרד, אם ילדי המלחמה בפינלנד או ילדים יהודיים פליטי גרמניה". "בתחילת הפעולה המשותפת הסתייג עדיין יופ מהזדהות עם המטרה הציונית, בה ראתה החבורה החלוצית את סוף דרכה. כאזרח העולם, אשר חייו עברו עליו במאבק בלתי פוסק לחירות מכל כבלים מקובלים, היה מדגיש בתחילה, כי עזרתו נתונה לנוער החלוצי לא באשר הם יהודים וציונים, אלא בהיותם יצורי-אנוש נרדפים. אך רוח התום החלוצית של החבורה הדביקה גם בו את האמונה, כי באלה טמון גרעין ליצירת חברה צודקת במולדת חדשה. למרות העובדה, שתחילה ראה כתחום-פעולתו את בית-הנוער של לוסדרכט בלבד, התרחב אחר כך המעגל והקיף בחודשים האחרונים של שנת 1942 את "החלוץ" כולו, שבינתיים התחילה בו פעולת מחתרת עצמאית בהנהגתו של קורט האנימן".

"אורו הגנוז" עמ' 26-28

## תחילת הקשר עם המחתרת החלוצית

בהיותה במחבוא בהילוורסום נפגשת אלס לראשונה עם קורט ריילינגר – שהחל פעולתו במחתרת החלוצית. לאחר כ-3 חודשים, בסתו 1943, עוברת לורה לאמסטרדם, ומתחילה בפעילותה המחתרית. דירתה ברחוב אוסטרפארקסטרט (Ooesterparkstraat) הופכת עד מהרה למרכז פעילותה של המחתרת החלוצית.

פעולותיה של לורה במחתרת כללו:

- הסתרת אנשים מחוץ לאמסטרדם וחיפוש מקומות מסתור.
- צירוף חברים חדשים, יהודים ונוצרים, למחתרת.
- שימוש בתעודות מזויפות אותן הכין בדרך-כלל פראנס חריסטן.
- זיוף תעודות.
- דאגה לכרטיסי מזון לחברים.
- ביקור חברים מוסתרים.
- גניבת תעודות זהות.
- פעילות מחתרת עם פראנס.
- פגישות עם קורט ולטר והכנת חברים להברחה מהמחנה. שיתוף פעולה עם קורט בהברחת האנשים.
- מילוט אנשים מוסטרבורק
- חיים בזהות מושאלת.

לורה נהגה לגמד מעשיה ולומר **כי לה, כיהודיה, לא הייתה לה ברירה אלא לפעול כפי שפעלה, לעומת חבריה הנוצרים שפעלו עקב צו-מצפונם.**

תוכנית הטלויזיה שערכה הטלויזיה לקראת יום השואה 1987 נפתחת בציטוט מדבריה של לורה במהלך השידור **"...זה היה הדבר היחיד שיכולת לעשות נגד הגרמנים, להשאר בחיים ולהלחם שתשארי בחיים..."**

**מאחר ולורה - אורה מיעטה לספר על פעילותה במחתרת החלוצית בהולנד, נמצא כי הדרך הטובה יותר לספר על פעילותה זו, הוא לקט מתוך הספרים שכתבו חברי המחתרת או הספרים שנכתבו עליהם.**



מפת הולנד. מתוך הספר "המחלת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 14



### מהבודדים שנשארו לפעול לאחר שמרבית החברים נתפסו על-ידי הגרמנים

המחתרת החלוצית המאורגנת החלה את פעולתה עם החמרת מצבם של יהודי הולאנד. קצב עבודתה גבר בייחוד מאז החלו המשלוחים של היהודים. "בית החלוץ" באמסטרדם באותו זמן היה למרכז של פעולה אי-לגאלית עד שנסגר, לאחר חודשים מספר של פעילות. עיקר עבודתה של המחתרת התרכז בהתחלה בהידוק הקשרים עם החברים המפוזרים בארץ, בהזרתם בפני סכנות, בקשירת קשרים עם אירגונים הולאנדיים. החברים המרכזיים בהחלוץ היו נוסעים לערי הולאנד ובכפריה, למרות הסכנה שבדבר, אוכלים וישנים בתנאים-לא-תנאים-על-מנת לקיים קשרים ולפעול נגד מזימות הנאצים. (לא מעט חברים מאלה נפלו בידי הגרמנים). ראוי לציון שעצם העובדה של היות החברים מפוזרים בארץ, בכפרים, כבודדים, סייעה להצלחתם. **הפעילים המרכזיים של החלוץ באותו הזמן היו: שושו (סימון), הנמן, מכס וינדמילר, ציפי, מנחם פינקהוף, נורברט קליין, גדעון דרך, לורה דורלכר ועוד.** "ספר הפרטיזנים היהודים" כרך 2 עמ' 478

לאחר מותו של שושו (27.1.1943 ש.ג.) נכנס למרכז הפעולה קורט הנמן, שהמשיך באותה פעולה. בטיפול ועזרה ליהודים מוסתרים פעלו רבות קורט ריילינגר, ציפי, חנן פלורסהיים, מקס וינדמילר, נורברט קליין. לורה דורלכר, גדעון דרך ואחרים.

**לורה דורלאכר, עובדת בבית-החולים, פעלה בעיקר בעזרה למוסתרים. לורה קשרה קשרים עם הרבה יהודים והביאה להם כספים ותעודות. "היה זה ממש חוויה גדולה להיפגש עם יהודי שקשריו עם העולם נותקו ולהגיש לו את העזרה הדרושה. עזרה זו היתה להם כקן-אור כקן-ישועה" מספרת לורה. היו אלה מעשי יום-יום, כשמכל אחד מהם ארבה סכנה, וכל עזרה קטנה כגדולה – היו מעשה אנושי גדול.**

ספר הפרטיזנים היהודים כרך 2 עמ' 483

עד מהרה התבררה לי תמונת המלחמה. צבאות בעלות הברית נעצרו בדרום איטליה, אך בחזית המזרחית התקדמו מאוד, אחרי נפילת סטלינגראד. התקדמות שהציתה בלבנו זיק של תקווה. המצב בתנועה היה עגום: האנמן נתפס חודשיים לפני כן<sup>8</sup>, קורט ריילינגר נמצא בפריס ונורברט קליין (בוב) מאושפז בבית חולים במצב יציב, אך ללא תקווה רבה להחלמה מלאה. מרים ומנחם נעצרו לאחר שנכשל ניסיונם הנועז לשחרר את יופ וויסטרוויל מהמחנה בפוכט. רו כהן, משפחתו וכל חברי הכשרת באלדן - ELDEN שהפכה מזמן למעין מחנה עבודה, נשלחו לברגן-בלזן. רוב חברי ההכשרה שנתרו שהו בצרפת; רק מעטים הצליחו לעבור את הפירינאים לספרד. **הקשר עם החברים שנשארו בהולנד התקיים באמצעות שתי חברות אמיצות, לורה דורלכר ואילזה בירנבאום.**

8 – קורט האנמן נרצח באושוויץ ב-31.3.1944

ספרו של נתן מגן "בין שקיעה לזריחה" עמ' 68-69

באמסטרדם פעלו עדיין נורברט וגדעון, וברחבי הארץ - מנחם ומרים, לורה דורלאכר, קורט ריילינגר ועוזרינו הלא-יהודים. אנס רוס נאסרה אחרי הפשיטה על משרד רישום-התושבים באמסטרדם (מארס 1943), בה נטלו היא ואחיה חלק חשוב. אחיה הוצא להורג, ואילו היא נשלחה למחנה-הריכוז ראוונסברוק. באוגוסט נאסר נורברט באמסטרדם, על-פי הלשנה מצד בעלת-הבית שלו. כעבור יומיים נאסר גם גדעון. זמן-מה לפני-כן העברתי את כל המסמכים שהיו חבויים בחדרו של גדעון אל ביתנו שבהארלם, לאחר שאנשי הגיסטאפו שאלו עליו. ואכן, בחיפוש שערכה הגיסטאפו בדירתו של גדעון, זמן קצר אחרי מאסרו, לא נתגלה דבר - ואנו ישבנו לנו במחבוא. (בבית חריטסן היו שני מחבואים בנויים, ובאחד מהם יכלו לגור בנוחות אנשים אחדים).

עדותה של לורה זיסקינד-צימלס

"המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 71

## צירוף חברים חדשים, נוצרים ויהודים, למחתרת

**בחודש מארס 1943 ביקרה אצלי לורה דורלאכר/ וביקשה לצרפני לפעולה .**

אותם ימים עבדתי בשירות אספקת המזון באחד האיזורים הכפריים שבשטח ייבוש הזוידרזי. ללא קשיים יתירים עלה בידי להשיג שם את תעודות-המסע הדרושות לחמישה אנשים, כדי שיוכלו לעבור את המדינה לארכה ולרחבה ללא הגבלות. לאחר מכן עזבתי את עבודתי, והקדשתי את כל זמני לפעולת המחתרת. דאגתי לכרטיסי מזון והבאתי אנשים אל מעבר לגבול. הייתי נוסע עד בריסל ומוסר את החברים לידי מאכס וינדמילר, אשר דאג להעברתם לצרפת. באחת הנסיעות האלה נעצרתי יחד עם פראנס חריטסן ועם מאכס וינדמילר. היינו בדרכנו חזרה/ מבלגיה להולנד. למזלנו נפלו בידי "גרמני טוב", שגנז את הניירות המסוכנים ואת הכסף הצרפתי שהבאנו אתנו. שוחררנו, והעונש היחיד שהוטל עלינו היה קנס על הברחת סחורות. פעמיים נסעתי לוסטרבורק כדי להשתתף בשחרורם של כלואים. עם שביתת עובדי הרכבת שותקה הפעולה כמעט לחלוטין. מעתה עסקתי רק בחלוקת כרטיסי מזון לכתובות השונות, בהתקנת מחבואים בסביבת אמסטרדם ובהובלת מזון ועצי-הסקה לאמסטרדם באניה.

**עדוּתו של חסיד אומות העולם טינוס סכאבינג  
"המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 124**

## עזרה בהסתרת ילדים

משהלכה הסכנה וגברה, החלטנו כולנו לרדת לאותו מחבוא. ביקשנו מלורה דורלאכר למצוא מחבוא לבננו, לפי שלא יוכלו לקחת את הילד עמנו. פאני הקדימה לגמלו. **ב-7 באפריל 1943 קיבלה לורה מידינו את בננו אריה בתחנת הרכבת של דאונוטר, ומסרה אותו לידי הגברת תיארה קליין-סטופר מאימוידן.** לא ידענו את המקום ואת שם האשה; רק כעבור חדשים אחדים נקשר קשר באמצעות מר וילדשוט. בספטמבר ניתן לנו לראות את הילד בביתו. אחר-כך היתה הגברת קליין מביאה אותו לטרוולדה לעתים מזומנות. מר וילדשוט היה מניח את הילד בתוך שק ומביאו אל התעלה, כדי שוכל לבלות עמו לילה. לפעמים היה מעביר את פאני אל ביתו בשק, על גבי מריצה, כדי שתוכל לראות את הילד.

**עדוּתו של משה (מנפרד) ריינהולד  
"המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 163**

ב-1942 מסרנו את בננו אורי למחבוא בהאג, והוא בן שנתיים. במחבוא זה נשאר עד שלהי אפריל 1944. קיימנו קשר עם מאמצי. הם קיבלו מידינו כסף, **ולורה דורלאכר סיפקה להם כרטיסי-מזון עבורו.** פעמים אחדות ראינוהו. פעם, בביתו של פראנס חריטסן, הציע לנו קורט ריילינגר לשלוח את אורי לארץ-ישראל, שכן נראתה לו אפשרות לכך. אחרי היסוסים כבדים - הסכמנו. מאכס רינדמילר הביא את אורי מבית מטפלו, ובעצמו חצה עמו את גבול בלגיה, לא כפי שתוכנן תחילה. משם - לצרפת. מפריס הביאו מאכס לטולוז ומסרו לידי אשה שנתנה מחסה בביתה לילדים יהודים מצרפת.

בינתיים הגענו גם אנו לטולוז, ויכולנו לבקר אצלו. בסוף מאי הביאה אשה זו, שהיתה יהודיה, את אורי יחד עם שאר הילדים אל גבול ספרד, ושם מסרה אותם לידי ספרדיה, תושבת הגבול. הילדים, שהיו כולם בוגרים מאורי, נשאוהו על ידיהם חלק מן הדרך בת שבע השעות.

רק בבואנו לספרד נודע לנו כי הגיע בשלום. אורי נהג יפה כל הזמן ובמיוחד בדרך. בספרד טיפל בילדים הג'וינט. עדותה של רות דורלאכר  
**"המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 286**

## עזרה בהסתרת חברים

היות ולא הייתי רשומה עם ה"חלוצים", יכולתי לברוח מהמחנה מבלי לגרום לשילוחי-עונשין. ברחתי בספטמבר 1943 **והובאתי על-ידי לורה ומרים ואטרמן ליהלורסום,** ומשם לרוטרדם, לביתה של לטי רודלסהיים. נשארתי שם רק לילה אחד, וזה הציל את חיי: למחרת נעצרו כל דיירי הבית

**מתוך עדותה של לילי קטנר-טיכו  
"המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 156**

## חיפוש מזון על-מנת לחלקו לחברים.

חיה ו. היתה אז בזייסט, והיא "סחבה" מהאיכרים כל מה שיכלה. המצב הלך והחמיר, יותר ויותר שמענו על אנשים שמתו ברעב בדרכים. המצודים לא פסקו, ואז הוחל במקצוע חדש, שלא היה זר לנו: בכל מקום התקינו מחבואים ומקלטים. **שעה שאלי, לורה ונל דאגו למזון**, עסקנו אנו בנגרות. מאות מחבואים הותקנו על-ידי טינז, יאן בן ועל ידי. בשלהי דצמבר ובינואר הייתי חולה, ומאז גידלתי לי זקן ושפם. כל בוקר היה צורך לטפל בהם בצבע לבן, וכמוהם בגבות ובשערות. לזה נוספו מגבעת עגולה, משקפים עם שרשרת זהב, מקל-טיולים, מעיל שחור ונעלי-פאר. כל הבחורים מגיל 16 עד גיל 50-60 נתפסו ונשלחו לעבודה בגרמניה או במקומות אחרים. פעם נסעתי באופנים, מחופש כ"כושי שחור" לפי הגדרת בתי; הכביש היה חלק ואי-אפשר היה להשתמש במעצורים. התאמצתי להישאר באוקף, והנה נתקלתי ב-6 גרמנים. היות ולא יכולתי לעצור, צילצלתי בכל הכוח, והם התפזרו לעברים. אחד מהם צעק: "ראו את הזקן הזה, איזו תנופה". הם צחקו במקלה, ואני צחקתי לא פחות. לא הספקתי להכין תצלום עם זקן לתעודת-זהות, עד שגילחתי שוב. בכל זאת הצליח המסוה, ופעם נחלצתי מסכנה במרחק של 10 מטרים ממלכות. **אלי, נל ולורה הלכו לפריסלנד, לא באופנים, אלא במין עגלות עם גלגלים גרועים.** הגרמנים היו נוטלים בדרכים אופנים, נערים וגברים. ומעל לראש, כל העת - אש תת-מקלע. מחפשי מזון רבים נהרגו. כמה סבל ראינו בדרכים לא בני-אדם, אלא שלדים מורעבים סחבו את עגלות היד. רוב האנשים עשו את הדרך לדרנטה או לפריסלנד ברגל (200 עד 250 ק"מ). בצדק קראו אנשי אמסטרדם למסעות האלה "מסעות המוות". רבים ישנו בעגלות או מתחתן, ואחד מהם עומד על המשמר, לבל יגנבו חיות-הטרף מאומללים אלה. גם אנו השתתפנו ב"טיולים" אלה, ובקושי רב השגנו מעט מזון, שהיה מיועד בעצם לבהמות: סלק, תפוחי-אדמה, גזר. מישהו מכר לנו לחם בעד 60 פלורין. זאת היתה הצלחה גדולה לעומת אחרים, שחיו אך ורק מסלק ומגזר. השתרכנו במאמצים רבים, ורגלינו מעלות חבורות בנעלים הלא-נוחות. לא מצאנו מקום-לינה, כי המשטרה לא עזרה עוד לאלפים הנמצאים בדרכים. לבסוף מצאנו משפחה עניה, שהכניסה אותנו לביתה. ישנו בכל מיני צורות ובמקומות שונים, אך ישנו. למחרת המשכנו לאמסטרדם עם המשא היקר. בדרך אירעה תקלה והעגלה התמוטטה. חיפשנו עזרה, ונפלנו לידי נוכל שגנב את רוב האוצר שלנו ואף מכר את צמיגי האופנים. בקושי הצלנו שק אחד, וכך הגענו לאמסטרדם ...

במשך כל החורף הארוך הזה ערכנו מסעות ארוכים וחצינו את נהר האיסל הלך ושוב. במארס נסגר הגשר על האיסל וערכו שם ביקורת חריפה. המשכנו בחיפוש מזון אצל איכרים, ויאן ואני עמלנו קשה כדי להשיג מעט תפוחי-אדמה, קמח ועוד. עברנו בשלום דרך הביקורת בגשר. פעם רצו לעצור אותי ככשר-לעבודה, אך התעודה שלי עוררה אמון. בין תפוחי-האדמה הסתרנו שיפון, אך למזלנו לא גילו דבר. אלי הצליחה לארגן סירה בפריסלנד והביאה תפוחי-אדמה, שעורה, בשר-חזיר, שומן וחמאה. **לורה אספה 500 ק"ג שעורה בדרנטה.** את כל המטען הזה הובלנו דרך אמסטרדם בתלת-אופנים. אלי חלתה מן המאמץ וקיבלה זעזוע-מוח. עד לשחרור נאלצה לשכב להתראות בשלום שלכם,

פראנס

"המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 172-173

## איסוף כספים למימון פעולות המחתרת.

מתוך קשרי עם "החלוץ" וביקורי המרובים בבית-החלוץ שבטולסטראט, הכרתי את כל החברים באמסטרדם. כיון שלא נאלצתי לענוד כוכב, קל היה לי לסייע בעבודת המחתרת. היה בידי דרכון גרמני, **וכך יכולתי למסור את תעודת-הזהות שלי ללורה דורלאכר ולהקנות אף לה חופש תנועה.** דאגתי לנחבאים שונים, ביקרתי אצלם, סיפקתי כסף וכרטיסי-מזון וכיוצא באלה. באמצע 1942 יצאתי להכשרה בהנהלת משק-בית אצל משפחת לויסון בזוטפן. כשהיה מר לויסון עצור בפוכט, קיבל מהגרמנים רשיון לצאת אחת לשבוע לרגל עסקיו (הוא היה סוחר-סמרטוטים, בעל מחסנים גדולים וקשרים חשובים). מדי בואו, פגשתי אותו בארנהם, והוא היה נותן לי כסף כדי יכלתו למימון פעולות המחתרת שלנו. **העברתי אלפי גולדנים ללורה דורלאכר.**

מתוך עדותה של עליזה-אילזה בירנבאום - מנדלבאום  
"המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 169-170

## אוגוסט-נובמבר 1943

כשנאסרו נורברט ומאכס וינדמילר, בעודם שוכבים במיטתם, היה קורט ריילינגר כבר בדרכו לצרפת. **לורה ד.** **היתה בערי-השדה**, וגדעון נאלץ להרים את המשא לבדו. כל היום ראוהו חברים רוכב בחפזון על אופניו. למחרת נאסר גם הוא בחדרו. על אף האזהרות לן בביתו. דומה היה, כי הכל הולך מן הפח אל הפחת. קורט נמצא בחוץ-לארץ, האנמן מסתתר, **רק לורה עודנה פעילה**. היה זה מצב ללא-מוצא.

כבר החשיך היום, כשהתיצבה חנה נויבאוור בקרבת דירתה של לורה כדי לחכות לשובה, שכן עמדה זו לחזור אותו ערב ממסעה. קרונות החשמלית טירטרו ועברו על פניה בזה אחר זה. סוף סוף הופיעה לורה. "הקרה דבר-מה?" – כל הנסיעה הטרידה נבואות-לב, החששות נתאמתו: גם גדעון גם נורברט נעצרו. מה לעשות עתה? "מוטב שלא תלוני בבית", יעצה חנה. לורה ניסתה להתעקש, לבסוף ויתרה. לאמיתו של דבר, היינו הך. היא נדברה עם נורברט וגדעון, כי ייפגשו מחר אצלה לארוחת-בוקר. אף קנתה כמה מצרכים כדי לפנק קצת את הבחורים. ומה יהיה מחר?...

בשמי הערב המעוננים הבזיקו אלומות-זרקורים עזות, שגיששו ברקיע לכל העברים. מיד נשמע במרחק זמזום רפה, אך רב-קולי. השתיים החישו צעדיהן, "נקוה שלא תשיג אותנו האזעקה".

**לורה החליטה שלא לקרוא לקורט ריילינגר מצרפת, היא תעוץ לה עצה לבדה**. המגע עם קורט האנמן, שהסתתר בהארלם, נתהדק יותר. תקופות נדרשה עתו, לפי שהתמחה בפעולת המחותרת. גם בעלי הבית שלו פראנס חריטסן, סייע בידיה וכן מנחם ומרים. היתה זו שעת גאות לתיעודות-הזהות. הכרח היה לחפש מקומות מחבוא, להחליפם, לשכן חברים, לארגן את הספקת המזונות, ולמצוא כסף לכלכלת החברים. מלבד זאת, הורע מאד המצב הכלכלי. משנדרש, בנוסף לתיעודות-הזהות, גם כרטיס-מזון מיוחד, היה צורך בשיפורים נוספים בחרושת-התעודות, בעיקר בתחום הכימיה. **לאט לאט קנתה לה לורה מומחיות במחיקת שמות מתעודות, וב"מקצוע" זה בילתה לרוב את לילותיה**. גדשו את הסאה הידיעות, כי ברוב יאושו קפץ נורברט מהקומה השניה של בית-הבולשת, נפצע קשה ואושפז בבית-החולים.

"החלוץ ההולנדי במאבק"

"המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 81-82

## שיטת הפעולה של חילוץ חברים מתוך מחנה המעבר בוסטרבורק

על סמך עבודתי בהוראה בבית-ספר מקצועי, הייתי פטור מן הגיוס לעבודה. גרתי אצל משפחה יהודית, השתתפתי בפעולות סניף "החלוץ", וכן הרביתי לבקר בבית אנשי ה"ורקדורף", שנפתח לאחר מכן. בתקופה שבין קיץ 1942 ועד סוף אותה שנה החלו חברים רבים יורדים למחתרת, בסיועו של "החלוץ", הסיוע ניתן קודם כל לחברים שלא היו מוגנים על-ידי חותמת היודנראט, כי בעלי החותמות נחשבו כנתונים לפי שעה מחוץ לסכנה. אלא שבשעת מצוד פתאומי נאסרו מדי פעם גם בעלי חותמות, כשלא הגיעו לטרנספורט יהודים במספר הנדרש על-ידי הגרמנים.

לי, כלחברים רבים אחרים, היתה חותמת-מגן. ב-26.5.43 קיבלתי צו-שילוח, אך לא התייצבתי. למחרת נערך מצוד גדול, וכל מרכז של אמסטרום הוקף ונחסם. אנשי הגיסטאפו עברו מבית לבית. נתגליתי ונשלחתי לוסטרבורק/יחד עם קבוצה גדולה של חברי הכשרת-וירינגן. לשעבר. היוניו קבוצה מיוחדת שעבדה בשירותי-חוץ ושחררנו לפי שעה מן השילוח מזרחה, כמונו כחניכי אלדן שהובאו למחנה לפנינו.

כשנסללה מסילת-רכבת צרה נשלחתי לעזור בתיקון הקטר, ואחר-כך גם לנהוג בו. הרכבת, שהיתה מורכבת מקרוניות-שפיקה, נעה בין המחנה לבין התעלה הקרובה, מרחק 5 ק"מ בקירוב, וחצתה חלקת-יער. עיסוק זה הגן עלי, והודות לו נשארתי בוסטרבורק עד לשחרור.

כבר ב-11 ביוני הגיע אלי אישור מטעם מחלקת-ההגירה של היודנראט, כי הוצעתי לחילוף עם שבויים גרמנים בארץ ישראל, על-ידי שגרירות שוייץ בברלין. עד כמה שידוע לי, קיבלו כל חברי הכשרת וירינגן הודעה כזאת. במובן ידוע, נשאו חייהם של אנשי וירינגן גם בוסטרבורק אופי של קבוצת-הכשרה. עבדנו בקבוצה סגורה, קיימנו פעולות תרבות, שיעורי עברית (המורה: מנפרד ליטן), חיי חברה, מוראל גבוה. זכינו אפילו ליחס-כבוד מסוים מצד אנשי ה.ס.ס. את "משק-הבית" בצריף שלנו - צריף 60, ניהלה הגברת לאופר, שהיתה ממונה על משק-הבית בוירינגן. היא טיפלה בנו יפה. בהמשך הזמן שולחו רוב החברים בטרנספורטים.

ב-12 ביולי 1943 נשלחתי מהמחנה לאמסטרום, כדי לפרק את המכונות בבית-הספר המקצועי, בו שימשי קודם-לכן כמורה. לנתי בוויטסנקאדה, בדירה של חברים שנשארו באמסטרום. בשעת שיחת-בירור עם חברי "החלוץ"

במחתרת הצעתי לקבוע קשר בינם לבין וסטרבורק, שכן עבדתי אז בתחנת-הסינון החדשה, תכופות גם בלילה. אפשר היה להיפגש בקרבת מקום, בשדה. **כך נוצר כעבור זמן קצר המגע הראשון בין אנשי וסטרבורק ואנשי הארגון: אלס (לורה דורלאכר), פראנס חריטסן, יאן סמיט, נל אשר, לני דה-יונג, טינוס סכאבינג, מנחם, מרים.** כן הסתייענו בציפי פרנקל, אשר הזהירונו/ בין השאר, על פינוי המוסד לחולי"נפש, "אפלדורנשה בוש". שני איכרים, שחיו בשכנות למחנה וסטרבורק, סייעו על-ידינו. העברנו מכתבים, מצרכי-מזון, כסף, תעודות מזויפות (תעודות-זהות, רשיונות לעזיבת המחנה), מפתחות לדלתות קרונות-הרכבת ומכשירי-עזר שונים, העשויים לסייע לבריחה מהקרונות.

ניסינו לארגן את הבריחה מבלי שיופעלו עונשים קיבוציים על הנשארם. על כן נאלצנו לחכות עד שנכללו החברים המועמדים לבריחה ברשימת- השילוח. בדרך אל הרכבת היו חברים אלה חומקים בחשאי מהשורה ופונים לבית-השימוש. לאחר שהפליגה הרכבת היו כל הבורחים נפגשים במקום שנקבע מראש. כאן בילו את הלילה, ובבוקר יצאו את המחנה על-פי רשיונות-יציאה מזויפים. בחוץ חיכו להם במקום מוסכם חברי המחתרת. על- גבי אופנים הובאו הבורחים למקומות מחבוא מרוחקים מהמחנה. רוב החברים קיבלו עוד בתוך המחנה תעודות-זהות מזויפות.

נסיון להציל מהמחנה מספר רב של חברים בלילה, בסיוע איש-משמר הולנדי, נכשל. לאחר ספטמבר 1944 לא יצאו עוד טרנספורטים מוסטרבורק. חדשים אחדים לפני גמר המלחמה הכינו מנהלי- המחנה הגרמנים רכבת להפלגה. יום אחד נשאלתי, אם יודע אני לנהוג גם בקטר גדול. פחדתי שאאלץ לנסוע ברכבת זו לגרמניה. אחר-כך נודע, כי הרכבת נועדה להעביר לגרמניה את החפצים הגנובים שנערמו בוסטרבורק. ימים אחדים לפני השחרור נאלצתי לסייע בהסעת רכבת זו לחרונינגן, אך משם לא ניתן לה עוד להמשיך. חזרתי באופנים לוסטרבורק, וכאן הגיעני השחרור.

*עדותו של קורט ואלטר*

*"המחתרת היהודית בהולנד הכבושה" עמ' 187-188*

-----

תכניות הצלה רבות תוכננו על-ידי פעילי המחתרת, ואמנם הצליחו למלט מספר חברים. תוך סיכון חיינם, ידעו להוליך שולל את המשמר הכבד הממונה על רכבות-המוות ולהוציא אנשים ממש מתחת לציפריניהם. בשיתוף-פעולה עם קורט ואלטר, שהיה נהג הקטר היוצא יום יום את המחנה, הוכנו עבור המועמדים לבריחה ניירות ובגדים אזרחיים. **לורה דורלאכר, פראנס חריטסן ויאן סמיט פעלו מהעבר השני והעבירו את החברים המשוחררים באופנים לתחנת-הרכבת הסמוכה.** משם נסעו הללו אל ידידים בפנים הארץ, עד לסידורם הסופי או עד שהוברחו מעבר לגבול.

*"המחתרת היהודית בהולנד הכבושה" עמ' 184*

-----

### **ארגון הבריחה**

תיכננו להוציא חברים רבים מוסטרבורק. רצינו לחתוך את גדר-התיל. בפנים, ידעו על התכנית הזאת וביררו את שעת חילוף-המשמרות. אחד השוטרים ההולנדים שיתף פעולה. אותו לילה היינו, פראנס ואני, ליד הגדר וחיכינו לאות. אך הקשר נתגלה והגרמנים חיפשו בזרקור. השתטחנו וברחנו. האחראים לחלוצים בתוך המחנה, ביניהם מדריכי אלדן, התנגדו לנסיגות הבריחה ולא שיתפו פעולה עם החברים בחוץ. בכל זאת תיכננו עם קורט ואלטר בריחה בקבוצות קטנות. הוצאנו את החברים שהיו מועמדים לשילוח, כי שמם כבר נמחק מרשימת יושבי המחנה, ולא היה חשש שהגרמנים ינקטו בפעולות-עונשין. מצריף-העונשין אי-אפשר היה לשחרר, וכן הלך האנמן אל הבלתי-ידוע ...

פראנס ואני הוצאנו חברים מוסטרבורק במשך כל תקופת הגירושים, כלומר כמעט עד סוף המלחמה. גם קורט ואלטר נשאר עד הסוף, והיה אתו קשר מתמיד.

פעם, ב- 1944, שיחררנו שני חברים והעברנו אותם באופנים. פראנס לקח עמו חברה, ואני - בחור. שוטר הולנדי ראה אותנו בדרך לרכבת צדדית. הוא הורה לנו לעצור, ושאל לאן אנו פונים. ענית, שמחפשים מזון. לבחור לא היתה תעודה. ראיתי שהשוטר אינו מאמין לנו, והחלטתי להשפיע על הרגש האנושי שלו. אמרתי שרציתי להציל את ארוסי מהמחנה, והצלחתי לשדלו שיתן לנו להסתלק. נתתי לבחור את האופנים והלכתי ברגל. בתחנת הרכבת נפגשנו שוב כולנו ונסענו לאמסטרדם בדרכי-עקיפין.

*עדותה של לורה דורלאכר*

*"המחתרת היהודית בהולנד הכבושה" עמ' 184*

הקשרים עם המחתרת בחוץ (קשרי החברים במחנה וסטרבורק - ש.ג.) קיימו בעיקר ע"י אלפרד פרנקל (ציפי), לורה דורלאכר וואלטר (קורט וולטר - ש.ג.). בעזרת המחתרת קיבל כל חבר בנוער החלוצי תעודת זהות מזויפת, אף עלה הדבר לצלם את כל החברים במחנה. בעזרת הצלב האדום בשוויץ צוידו רבים מהצעירים (שלמטה מגיל 20) בניירות ארצי-ישראליים, ולכן קראו לחלוצים במחנה Palastina Gruppe. החלוצים ספר הפרטיזנים היהודים כרך 2 עמ' 484

### חילוץ חברים מתוך מחנה המעבר בוסטרבורק

הגעתי לוסטרבורק ב-26 בנובמבר 1942. כעבור שבוע שוחררנו מצריף-העונשין והוצבנו לעבודות-חוץ. גרתי בצריף מספר 64, בו גרה גם כל קבוצת-ההכשרה.

הוטל עלי ועל שאול זיגל לגנוב מאחד המפקדים היתר-יציאה מהמחנה, כדי שאפשר יהיה להדפיס היתרים נוספים על-פי דוגמתו. כעבור זמן קצר הגיע אלינו צרור תעודות כאלה.

מארטיך אופנהיימר ושאול זיגל היו הראשונים שיצאו את המחנה על-סמך התעודות החדשות. פריץ סיזל ואני התיצבנו מרצון לטרנספורט לטרזיינשטאט (פברואר 1944). כשצעדנו אל הרכבת, ניצלנו את סרט-הזרוע של "שירות הסבלים" וחמקנו מהשורה. עוד באותו יום יצאנו את המחנה בעזרת תעודותינו. לנו בחוץ, ובבוקר נפגשנו עם לורה ופראנס, שהולחנו משם. הגענו באופנים לאסן, ומשם ברכבת להאג. מצאנו מחסה אצל חרדה ופיים ון מאנן.

כעבור שבוע בא אלינו יופ וסטרויל, מחופש, מרכיב משקפים ומגודל שפם, והודיע לנו כי נוכל לנסוע לצרפת.

מתוך עדותו של הרמן איטליאנדר

"המחתרת היהודית בהולנד הכבושה" עמ' 189

לפני אחד הטרנספורטים לאושוויץ קשרתי מגע עם קורט ואלטר. הוא אמר, כי מצויים במחנה רק ארבעה מקומות בהם אפשר להסתיר חברים: לכל היותר ניתן יהיה למצוא שני מקומות נוספים. היה עלינו להוציא 10-12 חברים. פראנס פולאק ואני התחלנו לחפש מקומות מחבוא. בצריף בית-הספר מצאנו מקום מתאים. לשם נמלטנו, 6 חברים. אני חמקתי מהטרנספורט בדרך לרכבת, מתוך טור שנשמר על-ידי אנשי ה"א.ד." מלפנים ומאחור. בצהרים בא אלינו קורט ואלטר עם אחד מידידי (דוד דוטש, נספה באושוויץ). חולקנו לשתי קבוצות. פראנס פולאק, לוטה סיזל ואני קיבלנו תעודות אדומות, המקנות זכות-יציאה מהמחנה. את הלילה בילינו בבקתה, מחוץ למחנה. בבוקר הגיעו שלוש החברים הנוספים.

הופיעו לורה ד. ופראנס חריטסן, ואחריהם - יאן סמיט. הם הביאו עמם שמונה זוגות אופנים. נשאלנו, אם אנחנו מוכנים לנסות מחדש לברוח לצרפת. השבתי בחיוב.

מתוך עדותו של זאב הירשפלד

"המחתרת היהודית בהולנד הכבושה" עמ' 190

זה לנו שבוע מחוץ למחנה. בעינינו הריוה זמן רב מאד. האנשים שנתנו לנו מקלט מפנקים אותנו כפנק ילדים קטנים. זו לנו ההזדמנות הראשונה להיפגש עם אנשי הארגון ולשוחח אתם בהרחבה. כשאתה עייף ומדוכדך מן הפעולות הרבות והמסוכנות ומבקש לנוח מעט, לא תמצא מקום יפה לכך מביתם של חרדה ופיים ון מאנן. שניהם צעירים מאד, אולי בוגרים מאתנו בשנתיים. הם מנסים להעניק לכולנו, ככל האפשר, הרגשת בית. כאן יכולים הכל להשיח את לבם ולספר מה אירע להם במשך השבוע. שיחות אלה משמשות כעת לזוג תחליף לחיי המשפחה. את הכל הקריבו, כדי להציל אנשים מידי הגרמנים.

כאן אנו משוחחים עם לורה ופראנס. אנו מכירים אותם, שכן קיימו מגע מתמיד עם המחנה, והם שהוציאנו

מתוכו. פראנס מספר לנו על תכניותיו אחרי שלא יהיו עוד חברים בוסטרבורק ובהולנד, והכל יימצאו כבר בצרפת.

אז יסע לפולין, כדי לסייע שם. כאן שמענו לראשונה מה עושים אנשים אלה, ומה כבר עשו. מי היה מעלה על

הדעת, כי לורה ועוד חברים אחרים רבצו בצלו של אחד. ממגדלי-השמירה המקיפים את וסטרבורק, במרחק דקות

אחדות מהזקיפים, כדי לקבל את פני החברים שיפרצו את גדר התיל; שאותה לורה נתפסה בחברת אחד הבורחים

על-ידי שוטר, ביקשה ממנו לאסור אותה במקום הבחור, והאריכה לשדלו עד ששיחרר את שניהם?

"החלוץ ההולנדי במאבק"

"המחתרת היהודית בהולנד הכבושה" עמ' 216

1 במארס, 1944. כמעט ארבעה שבועות אני נמצא במחנה; ומחר, יום ו', ה-2 במארס, יוצא טרנספורט. אני יודע שאהיה שם - אם לא יעלה נסיון הבריחה שלנו. האם נדרש לכך אומץ-לב מיוחד? נראה לי, שאין בכך משום מעשה רב, כשאדם עושה נסיון אחרון לזכות בחירותו.

כבר עלה בידינו למלט שניים, לכל היותר שלושה חברים מטרנספורטים קודמים. הפעם יש צורך להוציא עשרה, שנים-עשר ואולי יותר. אך מי ומי? כיצד נבחר? כקושרים או יושבים בצריף 12/3, בידינו הרשימה, שקועים בהרהורים כבדים. עלינו למחוק אנשים מרשימת המיועדים לבריחה. רק ששה יוכלו להימלט. יודעים אנו, כי גם מספר זה גדול מדי, אך יש הכרח לנסות. סוף-סוף אנו מוחקים חמישה שמות. האם בצדק? ודאי שלא, אלא שאין מנוס מן הבחירה.

ב-10 בערב אנו נפרדים; עוד העבודה רבה. הכל היה בלתי-צפוי. בשעת בוקר מאוחרת נפוצה שמועה על טרנספורט. בצהרים אושרה השמועה. ראשית כל היה צורך ליצור קשר עם החוץ. החברים שלחו מברק. מובן שזה עבר צנזורה ולא ברור כלל אם אמנם נשלח.

אני חוזר אל צריפי כדי להתכונן. יום ו', 5 לפנות בוקר. מפקד הצריף קיבל זה-עתה את הרשימה וקורא אותה. 23 אנשים מדיירי צריף 82 יוסעו היום לאושוץ. ארבעה מהם, שלושה חברים וחברה אחת, מבקשים לנסות את מזלם. ארבעה מבין עשרים ושלושה. אין זו משימה קלה להיעלם מבלי לעורר תשומת-לב. נכנסים שוטרים יהודים, ושמותינו נקראים מחדש. כל אדם הנקרא בשמו נוטל את צרורו, יוצא את הצריף, מתייצב בשורה בחוץ. אחר-כך מסמנים ליד שמו: "צורף לשיירה". כעבור עשר דקות זזה הקבוצה לעבר קרונות המשא.

את תרמילי מסרתי לחבר, שנטל גם את תרמילו של פראנס. גם לשני האחרים עוזרים משלהם. לפתע ראיתי כי פראנס איננו, כבר חמק. הטור מתחיל לנוע על-פני הצריפים אל הרכבת. בפניה של השביל אני שומע לחישה "עכשיו! שני השוטרים היהודים אינם משגיחים", אני יוצא בהתגנב מהשורה ונעלם בין הצריפים. במהירות אני חוצה שבילים אחדים, ומגיע תוך דקות ספורות אל מחבואנו: צריף בית-הספר. פראנס כבר כאן, ומיד מגיעים שני האחרים.

החלק הראשון של המבצע עלה יפה, אלא שאין הוא הקשה ביותר. אנו יושבים בכיתה ומחכים. האוירה מתוחה: האם יבחינו בהיעדרנו שעה שימנו את האנשים ליד הרכבת? היגיעו האחרים למחבואם? אם יבחינו בבריחה ויחפשו אחרינו, החלטנו להתגלות מיד. אם לא נעשה זאת, יישלחו ארבעים איש תחת כל אחד מאתנו - הוה אומר מאתיים וארבעים איש, בטרנספורט- עונשין.

החדר מתמלא עשן סיגריות. בעצבנות אנו מציתים סיגריה בסיגריה. בזה אחר זה אנו מציצים בשעונינו. בתשע וחצי יינעלו הקרונות, והרכבת תפליג לדרכה. הזמן עובר לאיטו. המתוחות מגיעה אל קצה הגבול.

לפתע - קול צעדים קרבים. אנו נדחקים לפינה חשוכה. הצעדים מתרחקים. אנר נושמים לרווחה וחוזרים למקומותינו. הכל משתדלים להעמיד פנים שלווה, אלא שאין זה קל. שריקה. אנו מאזינים. הנה נשמעות נשיפות הקטר. לאט-לאט מתגלגלים 25 קרונות-בקר, ובהם כ-800 יהודים, אל מחוץ למחנה. התחיל המסע אל הלא-נודע ...

בחדר קטן בצריף בית-הספר יושבים ארבעה חברים ומביטים זה בזה. בשעה אחת מילל הצופר. הפסקת-צהרים. הכל חוזרים מו העבודה לאכול בצריפיהם. הדלת נפתחת ונכנסים שני חברים. הם מספרים על שני הבורחים הנוספים, שנחבאו בשחת. הכל בסדר, ואפשר להתחיל בשלב הבא.

עלינו לצאת את המחנה מיד, ושני האחרים יצאו בלילה. בחפזנו אנו מושכים סרבלי-עבודה מעל בגדינו הטובים. איש-איש מקבל כרטיס צהוב. ברור שהוא מזויף, אך אין הדבר ניכר. ארבעתנו חוצים את המחנה, הנראה בשעת הצהרים כאילו שבק חיים. מגיעים אל הזקיף, המהנהן בראשו למראה התעודות הצהובות ומניח לנו לצאת. הולכים לעבר חצרו של איכר. במחצית הדרך - חורשה קטנה. שני עוזרינו השיגו אותנו ומסייעים לנו לבנות מעין-סוכה מאשוחים צעירים. לאחר-מכן הם עוזבים אותנו ושבבים לעבודתם. אנו נשארים במחבוא עד לדמדומים; אחר-כך אפשר לטייל מעט בין העצים. דוד בא אחרי העבודה, כדי להיפרד מעלינו פעם נוספת. אנו לוחצים ידיים, מציצים רגע זה בעיני זה. אחר-כך הוא פונה, מבלי להסב את ראשו, ושב אל מעבר לגדר-התיל. מאוחר יותר, משהחשיך כליל והכל חזרו מעבודתם, בא גם קורט ו. אני נפגש עמו במקום המיועד, השאר נשארים במחבוא. הוא מטלטל את ידי ושמח על הצלחתנו. הוראותיו קצרות וברורות: את הלילה נעשה ביער. בבוקר, ב-6.45 בדיוק, עלינו להימצא במקום מסוים. אנו מברכים זה את זה בלילה טוב, ואני חוזר אל חברי.

רוח מקפיאה נושבת; תחילה במתינות, אחר כך היא גוברת, לבסוף יורד שלג. אנו עוזבים את היער ומוצאים בקתה מתמוטטת, שרופה-למחצה. היה זה אחד הלילות הקשים שידעתי מעודי. אך בשעה 6 נשכח הכל. אנו יוצאים לדרך, בטור עורפי. זהיר-זהיר, נמנעים מכל רעש מיותר, אנו צועדים לאורו הקלוש של הירח השוקע. 6:43: הגענו לנקודת המפגש. יושבים שתי דקות מאחורי תל, והנה נשמע קול צעדים. **מיד מבחינים בשתי דמויות המגששות**

**דרכן, אשה וגבר. בצהלה כבושה אנו מזנקים איש אל זרועות רעהו. אלה הם לורה ופראנס.**

מיד מגיחות גם ארבע דמויות מכיוון המחנה: שני החברים הנוותרים מלווים על-ידי פאול וקורט. השמחה רבה. בחפזן מחליפים חדשות אחרונות: עוד כמה הוראות טכניות, ואנו נפרדים משני המסייעים. אין מרבים בדברים: לחיצת ידים, איש איש שקוע בהרהוריו. השנים חוזרים למחנה, לעבודתם, ואילו אנו יוצאים בבוקר המאפיר אל חירותנו.

מאחורינו נותרו עקבות שיכוסו במהרה על-ידי השלג הירוד, ושיחי-בר אחדים, עדים אלמים לרגע מכריע בחיינו.

**מתוך ספר הפרטיזנים היהודים כרך 2 עמ' 487-488**  
**וכן מתוך "המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 190-192**

**"החלוץ ההולנדי במאבק"**

### **סיפורה של בריחה אחרת**

מאז שחיסלו את "הוועד היהודי", ציפי, שהיה המקשר בין הוועד והמחנה, ירד למחתרת, ועבר לפעילות בצרפת. את הקשר בין החברים שפעלו במחתרת מחוץ למחנה ואתנו, הכלואים, קיים פאול זונברג, חניך בית "עליית הנוער" בלוסטרקט. פאול נתפס כמה ימים אחרי פינוי לוסטרקט באוגוסט 1942, ונשלח ללוסטרבורק. הוריו, שהיו תושבים ותיקים במחנה יכלו לתת לו הגנה ולשכן אותו אצלם. הוא עבד בחווה של המחנה שהייתה מחוץ לגדרות, מרוחקת מהמחנה כקילומטר. **שם יכול היה להיפגש עם לורה דורלאכר, שליחת המחתרת, שהייתה מגיעה בזמנים קבועים ובמקום שנקבע מראש, כדי להעביר אינפורמציה מהנעשה בחוץ, ולשמוע מפי פאול על הנעשה בתוך המחנה.** ביקשנו מפאול להעביר ללורה מכתב עם פרטי התכנית שלנו, ועם בקשה לקבל את אישור הנהגת המחתרת. ביקשנו גם לדעת אם יהיה באפשרותם לזייף מסמכים כמו תעודת אישור יציאה מהמחנה, שנזדקק לה כדי לצאת ממנו.

אחרי זמן קצר קיבלנו תשובה חיובית נלהבת. יהיה עלינו לדאוג בהקדם לתעודת יציאה ארגינאלית. כדי שאפשר יהיה לזייף אותה בכמות מספקת. ועם התביעה לשתף בתכניתנו את קורט ולטר. כנציג חברי ה"וורקדורף". הסכמנו ברצון לשתף את קורט כנציג ה"וורקדורף". **קורט היה בחור רציני וסמכותי. ובנוסף לזה היה לו יתרון, שבהיותו נהג הקטרון. שהוביל חו-מר גלם מתעלת "אורניה" למחנה. יכול היה באין מפריע להיפגש עם לורה, לאו דווקא קרוב למחנה.**

היה עלינו למהר. התקרבו לעמדת הביקורת שליד שער הכניסה של המחנה, שתמיד מאוישת על ידי שוטרים הולנדיים חמושים ואנשי ה-O.D. כשהצגנו את התעודות המזויפות, נשארתי בצלו של אופי, כי הסיכוי שאחד השוטרים יכיר אותי היה גדול, הרי הם תמיד ליוו את הקבוצות שלי בדרך אל האיכרים, והיה עליי תמיד להיות נוכח בזמן ספירת היוצאים או הנכנסים. כנראה ששינוי החזות החיצונית שלי עשה אותי לבלתי מוכר. את השוטרים הכרתי היטב. עברנו את הבדיקה בשלום, לא עלה על דעת השוטרים שהתעודות שבידינו מזויפות. החשנו את צעדינו, כדי לא להיתקל באנשים לא רצויים. המחנה התחיל להתעורר, ופה ושם היו אנשים בדרך לעבודה. לבי דפק בעצמה. אופי היה תלוי בי כניווט, כי הוא לא היה בין עובדי החוץ, ולכן לא הכיר את הסביבה. אני בקושי יכולתי לראות כמה מטרים לפניי. מטרתנו הראשונה הייתה חורשת שיחים קטנה, מרוחקת דייה מהדרכים המובילות למחנה, כדי להבטיח שלא נתגלה בטעות על ידי עוברים ושבים.

הגענו לחורשה, כנראה הודרכת על ידי חוש שישי. בחורשה זו היינו אמורים לשהות עד הערב, ורק אז לגשת למקום המפגש, על יד פונדק מסוים, בקרבת תעלת "אורניה", כדי לפגוש שם את החברים, שצריכים להוביל אותנו הלאה. התמקמנו בין השיחים. לאט לאט חל שיפור בראיית. יכולתי כבר להבחין ממרחק בקבוצות העובדים, שעזבו את המחנה למקומות עבודה שונים. הייתה זאת הרגשה משונה לראות כן את הדברים מתרחשים" ולא להיות שייך להם, כאילו אני צופה בסרט קולנוע. קורט ולטר, נהג הקטרון, בא לראות אותנו ולשאול אם הכול בסדר. אפילו הביא לשנינו פרוסת לחם. הוא נשאר רק כמה דקות, כי היה עליו לעמוד בלוח זמנים קבוע ...

לאחר כמה זמן התחיל לרדת גשם. לא היינו לבושים בהתאם. החלטתי שלא נוכל להישאר במקום הזה. האפשרות היחידה להיות מוגן בפני הגשם הייתה להגיע לאחת החוות המרוחקות כמה קילומטרים מהמחנה, ולמצוא שם מקום מסתור. בזהירות התחלנו לחצות את השטח הפתוח של מרחבי האברש. הסכנה להתגלות לא הייתה קטנה, כי באותה מידה שאנו יכולים לצפות למרחקים, גם גורמים לא ידידותיים, כמו השוטרים שעל מגדלי השמירה, יכלו לראות אותנו. הגענו בשלום לאחת החוות, והסתתרנו בגורן המרוחק ביותר מהמגורים, כדי לא לפגוש אדם או כלב עוין. שכבנו שם יום שלם בלי אוכל ושתייה, וכשירדה החשיכה המשכנו לנקודת המפגש על יד התעלה.

**הגענו בזמן. לורה דורלאכר ופרנס חריטסן המתינו לנו, כל אחד מהם עם זוג אופניים נוסף. לא ניהלנו טכסי הכריות, ומיד יצאנו לדרך.** היעד אליו היו אמורים להוביל אותנו הייתה העיר אסן, מרחק של כ-17 קילומטר. הובלנו בדרכים העוקפות את הכבישים הראשיים, והגענו בשלום לכתובת של ידידים, ששיתפו פעולה עם המחתרת. היו



אלה אנשים צעירים ונחמדים מאוד. כיבדו אותנו בארוחה טובה, ואחרי שלורה ופרנס נסעו משם, (היו להם עוד משימות בסביבה), הוצעה לנו אמבטיה מרעננת ומיטה. נרדמנו מיד.  
אכן השלמנו את משימה מספר שלוש. בבוקר כשהתעוררנו מצאנו :

בגדים לא שלנו על יד המיטות. הערתי למארחים שלנו שאנו לא זקוקים, לביגוד, כי הבגדים האישיים שלנו טובים למדי. הם צחקו. לא הבנתי למה. אך הם הסבירו לנו שבגדינו ספוגים ריח ליזול, וניתן להכיר, או ליתר דיוק להריח, כבר מרחק את יוצאי המחנות או בתי הסוהר. זאת הייתה תגלית עבורי, והיא הבהירה לי עד כמה מקרה פעוט לכאורה יכול להסגיר אדם לידי הצורר.

**למחרת חזרו לורה ופרנס, והוחלט שניסע לאמסטרדם ברכבת היוצאת.**

**אחרי הצהריים. גם הם ייסעו באותה רכבת, רק כל אחד בנפרד, כדי שאם יקרה משהו לא נתפס ביחד.** הרכבת הייתה אמורה להגיע מחרונינגן בשעה . 14:00, ולאחר עליית והורדת נוסעים באסן להמשיך לאמסטרדם. עד יציאתנו לתחנת הרכבת יצא לי לבלות במחיצת לורה ופרנס כמה שעות. לא הכרתי אותם מקודם, וזו הייתה הפעם הראשונה שבאתי במגע עם חברי. שלקחו על עצמם את הפעילות המחתרית תוך סיכון אישי גבוה, כדי לעזור לחברים. על לורה ידעתי שהיא מקיימת מטעם המחותרת את הקשר עם וסטרבורק מאז פירוק "הוועד היהודי". היא הייתה צעירה בת 22, עדינה וצנועה, ואפשר היה להתרשם שהעבודה שהיא עושה הנה דבר של מה בכך. היא השתמשה במסעותיה בתעודת זהות של חברה, שבגלל היותה יהודייה ל"מחצה" לא היה מוטבע בה האות "J". לורה לא נראתה כיהודייה. והופעתה הפשוטה נתנה לה דימוי של בחורה תמימה, וסייעה בידה לעבור כל ביקורת משטרתית בשלום. פרנס היה גבר מרשים, נאה מאוד ומלא מרץ. הוא לא פסק מלדבר על פעולות שהוא רוצה לבצע. בין היתר דיבר גם על כוונתו להגיע לפולין, כדי לגלות מה קורה ליהודים שהובלו לשם. הוא התמסר לעבודה המחתרית מתוך אידיאליזם, והקרין ביטחון וסמכות. קרוב לשעה 14:00 יצאנו לתחנת הרכבת, כשפרנס ולורה הולכים כמה עשרות מטרים לפנינו, כדי שיוכלו להזהיר אותנו במקרה של סכנה. היה יום קריר. פרנס הביא לשנינו, לאופי ולי, מעילים וכובעים. אני לבשתי מעיל לבן, מאוד אופנתי, עם כיסים רבים וכתפיות. באחד הכיסים מצאתי מקטרת, שבעל המעיל כנראה שכח. חבשתי כובע מצחייה, קסקט.

הגענו לתחנת הרכבת, שלא הייתה מרוחקת מדירת מארחינו, וחיכינו. אבל לוח זמנים לחוד ומציאות מלחמתית לחוד. אחרי כמה זמן הודיע כרוז התחנה, שהרכבת לאמסטרדם תאחר בלא פחות משעה וחצי. הסבר על סיבת האיחור לא ניתן, אבל יש להניח שזה קרה בגלל האזעקות התכופות, שהושמעו בהתקרב מטוסים של בעלות הברית. והנה אני עומד על הרציף של תחנת הרכבת באסן, צומת רכבות סואן של צפון הולנד, תחנה לא גדולה, ופחד גדול תוקף אותי. עוברים לפניי אנשי SS ושוטרים הולנדיים, שמשרתיים במחנה וסטרבורק, וחוזרים ברכבות מכיוונים שונים מחופשה, או יוצאים לחופשה. תחנה אסן הייתה התחנה הכי קרובה למחנה, המובילה לכל הכיוונים. אני מודע לכך שקיימת סכנה שיכירו אותי, הרי הייתי כלאו במחנה 14 חודשים, והיה לי מגע יומיומי אתם. אבל לא רק הם הסתובבו בתחנה, היו הרבה חיילים של הצבא הגרמני ושוטרים צבאיים, "המשטרה הירוקה" הידועה לשמצה, ובוודאי גם בלשים בלבוש אזרחי, שגם אותם אפשר להכיר לפי צורת הלבוש האופיינית להם, והליכתם מלאת החשיבות. הייתי משוכנע שתוך כמה רגעים יתנפלו עליי ויעצרו אותי.

נשענתי עם גבי אל עמוד, שתמך בגג התחנה, ומשכתי את כובע הקסקט עמוק לתוך פרצופי. הכנסתי את המקטרת שמצאתי בכיס המעיל לפי, כשאני מוליך ביד את ראש המקטרת לפי כיוון ההליכה של אנשי ה-SS והשוטרים, על מנת להסתיר במעט את קווי פניי היהודיים על ידי תנועת היד. לעשות את זה במשך שעה וחצי זה לא דבר של מה בכך. לא ראיתי בפרק זמן זה לא את לורה ולא את פרנס או אופי, התרכזתי כולי במראות שלפניי. זה נשמע אולי מצחיק, אך כך עברתי את הזמן, שנראה לי כנצח. הרגשתי את הזיעה הקרה ניגרת על גבי. אבל היה זה שיעור מועיל לגבי העתיד: אסור להיתפס לפאניקה, וצריך לשחק את המשחק בתבונה ובקור רוח. תיארתי לעצמי שגם לאופי היו אלה רגעים קשים, הרי הוא כבר היה בסיפור כזה.

סוף סוף הגיעה הרכבת, וללא בעיות הגענו לאמסטרדם. **מיהרנו לדירה של לורה**, כי שעת העוצר הלכה וקרבה. **לורה הייתה דירה צנועה במרכז העיר, ואת הלילה בילינו, אופי ואני, על מזרונים פרושים על הרצפה. בלילה התעוררתי ושמעתי לחישות, והבנתי שהגיע עוד מישהו לדירה. הדבר לא הטריד אותי, הרגשתי את עצמי מוגן בדירה של לורה.**

**בבוקר עשיתי הכרה עם יאן סמיט, ידיד של לורה**, אותו שמעתי נכנס בלילה לדירה. יאן סמיט, גם הוא- כמו פרנס, בחור לא יהודי, היה פעיל במחתרת החלוצית, או ליתר דיוק ב"קבוצת וסטרוויל", כפי שנקרא החוג שלנו במחתרת אחרי הצטרפות קבוצה גדולה של לא יהודים ביזמת יופ וסטרוויל, ששמה לה למטרה הצלת נוער חלוצי יהודי.  
מתוך ספרו של שאול שגיב "קטרים מושכים קרונות" עמ' 123-124, 132-136

## נסיון חבלה ברכבת המובילה אנשים מזרחה, להשמדה

*עזרתי בהוצאת 16 חברים מוסטרבורק, על פי רוב יחד עם לורה דורלאכר*

סמוך לסיום המלחמה רצינו להוריד רכבת-גירוש מן הפסים. למטרה זאת התקנתי פצצת-זמן, אך הזמן עד ליציאת המשלוח קצר היה - רק 15 דקות

*טוב היה לדעת, שלורה נמצאת בקרבת המחנה.* משראינו שאי-אפשר לבצע את תכניתנו בזמן קצר כל כך, חזרנו. אז החלטנו להוריד רכבת אחרת. קיבלתי מפתח-צינורות כבד ומיהרתי למסילה. היתה, כמובן, שמירה ליד הפסים - וכשהמכשיר השמיע קצת רעש, הפנה שומר המסילה את ראשו. לרגע נעצר, והמשיך בדרכו. יום חדש בא לעולם, וגשם שוטף החל יורד. בראשי ניקרו מחשבות שונות: המותר לבצע את המשימה? סתם, בתור מחאה, לסכן חיי-אנוש?

חזרתי אל הפסים והשתטחתי. שכבתי כמה מאות מטרים מן הכביש, לאור היום וללא מחסה. במרחק מה - תחנה, ומולי חוות-איכרים רדומה. שומר-המסילה לא נראה לעין, והתחלתי מתיר את החבילה בה היה המכשיר שלי. החבל ניתק באופן פתאומי, והחפץ נשמט מידי לתוך החול. התחלחלתי, כי בדיוק באותו רגע נראו מכיוון התחנה שני שוטרים רוכבים על אופניים. אט אט התקרבו, מביטים שמאלה וימינה. השיחה ביניהם הופסקה מדי פעם. הם הציצו לעברי, אך לבסוף נעלמו מן האופק.

מעולם לא הרגשתי את עצמי קטן כברגע ההוא. מחשבתי הראשונה היתה לשוב ולארוז את החבילה ולהסתלק מן המקום. אך מה יהיה גורל הטרנספורט? החלטתי לבדוק את המצב לאורך המסילה. הפסים השתרעו, מבהיקים, ונעלמו הרחק באופק. אין תשובה להרהורי. בית שומר-המסילה פיהק לעומתי ונראה משועמם כלשהו. דימיתי לשמוע את המלים: "הססן זקן". חוות-האיכר לא הרגישה במאומה מן העומד להתרחש. ומה יהיה על הרכבת ועל כל האנשים והמשפחות וסבלם? היועיל הדבר? מנין לי לדעת זאת - האם מוכרח אני בכלל לדעת? ברור לי רק, שאין ביכולתי לעשות מאומה. הכל אומרים שהמלחמה נמשכת כל-כך ושהלחם גרוע ... מחשבותי נתבלבלו.

לא היה איכפת לי עוד. אך משהו הן צריך לעשות. שלחתי מבט חטוף לכל העברים ועליתי עם המכשיר על הפסים. המלקחים נסגרו, ובתנועות עצבניות הידקתי את הבורג עד שנסגר לגמרי. בעטתי כמה בעיטות, עד שלבסוף נתקע החפץ היטב בין הפסים. כמעט בלא-דעת עברתי את הבוץ וטסתי באופנים שלי לאורך הכביש.

הרוח דחפה אותי בכיוון המחנה. הבחנתי בשבעה שוטרים אשר שמרו ליד המחנה, ומיד האטתי את נסיעתי. בסביב הראשון שוב התחלתי לטוס. כאשר ירדתי מן הפסים, היתה השעה 7.05 ב-7.13 תעבור הרכבת. האמתין ואקוב אחרי המתרחש? בשום אופן לא! זרקתי מעלי את הסמרטוטים ואת המפתח. *הגעתי למקום המפגש המיועד עם לורה.* היה עלי לחכות עוד שעתיים, עד שתגיע ברכבת. גרמני אחד התקרב במבט חודר, אחריו בחור צעיר ובידו אקדח. בבית-הקפה סיפרו לי, שהרבה בחורים ברחו ממחנות העבודה, ומכאן הביקורת המוגברת. חשבתי לנכון לא להיכנס בשיחה.

*סוף-סוף הגיעה לורה. היא סיפרה שהרכבת עברה בלי תקלה. בערב ראיתי אותה בעצמי: קרונות-בהמות, שורה ארוכה, ובהן ילדים, בנים ובנות, אבות, אמהות וזקנים. הכל היה, איפוא, לשוא והעוול יוסיף להתקיים ..*

בדרך נס נשארו כל המכרים בוסטרבורק. כעבור ימים ספורים פרצה שביתת הרכבות, וקשה היה להתקשר אתם. באופן בלתי צפוי נשלח באוקטובר 1944 עוד טרנספורט לגרמניה. הצלחנו להציל את גדעון, שהוצא מהמחנה בקרון קטן. מחופש כמלח הגיע לביתו של איכר, ומשם המשיך באופנים. באסן החלים לאט-לאט מבעיטה שקיבל במחנה פוכט.

בינתיים חיפשנו דרך חדשה להבריח חברים מהמחנה, במקרה שהגרמנים יתחילו בהשמדה גמורה של העצורים. קורט ואלטר גילה תעלת-ביוב שעברה מתחת לבריכה ולגדר-התיל אל מחוץ למחנה; קוטר התעלה היה כ-50 סנטימטר. הוא ניסה לעבור דרך הצינור והצליח לעשות בו כברת דרך. הוא החליט, כי בשעת הדחק אפשר יהיה להשתמש בדרך זו, למרות המים והבוץ שהצטברו בצינור.

כדי לבדוק את מידת האוורור, קשר נר אל קרש קטן והשיטו דרך התעלה, והנר יצא מתוכה במרחק כמאתיים מטר בעודו דולק. כל זאת עשה קורט, כשהמנוולים מסביבו. בשדה הסתיר מזוודה, ובה בגדים אזרחיים.

בתקופה מאוחרת יותר הרכבתי קרונית מתקפלת על שלושה גלגלים אשר התאימה לקוטר הצינור. הכוונה היתה, שהחבר ישכב בה על גבו ואחרים ימשכו אותו דרך התעלה. למזלנו, לא היה לנו צורך להשתמש בה. אחרי השחרור צבענו אותה אדום ...

פראנס חריטסון, חסיד אומות העולם

"המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 185-186

## הברחת חברים לצרפת וספרד

בינואר 1944 עזבתי את המקום (הכפר פריסלנד, ש.ג.), מפני שמחבואי נתגלה לנאצי שגר לא הרחק משם. עברתי לכפר אחר ושהיתי בו שלושה שבועות. **כאן ביקרה אצלי לראשונה לורה דורלאכר, והציעה לי לצאת לצרפת ולספרד.** לפני-כן היה לי מגע עם מונדריאן בלבד. נסעתי לאמטרדם, לויטסנקאדה, והגעתי שם בלילה, באופן בלתי צפוי, פגשתי את קארלי אורוסלאן, מנחם ומרים פיקהוף. שם הורכבה קבוצת היוצאים לספרד, וקיבלנו תעודות-זהות חדשות.

זאב הירשפלד.

"המחתרת היהודית בהולנד הכבושה" עמ' 160

## ניסיון מילוטה של לורה זיסקינד-צימלס, מפיה.

משנודע לידידי מקום הימצאי, ניסו לשחררני. הם שלחו לי ידיית לקרון-הרכבת, כדי שאוכל לקפוץ ממנה אם איקלע לטרנספורט. **מנחם פ., לורה דורלאכר ופראנס חריטסן עלו על גג השאובורג כדי להוציאני בעד החלון, בעזרת חבל.** משסופר לי על תכנית זו, סירבתי לקבלה, כי לא הייתי מוכנה לסכן את החברים עד כדי כן. סירובי זה לא נמסר להם, והם ציפו לשוא. לאחר מכן אילצו החברים את ההנהלה היהודית של השאובורג לסייע לבריחתי, תוך איום בהצתת הבנין. כן ניצלתי.

מתוך עדותה של לורה זיסקינד-צימלס,

"המחתרת היהודית בהולנד הכבושה" עמ' 73

## ממכתביו של יופ לאחר שנתפס על-ידי הגרמנים.

כשנתפס יופ בידי הגרמנים במארס 1944 הצליח להבריח מתוך הכלא מכתבים לחברי המחתרת שבחוץ. לורה-אלס הייתה אחת המכותבות העיקריות. בהכירו אותה קיווה יופ כי בתעוזתה, יחד עם פרנץ תצליח למלטו מהשבי. לדאבון הלב לא עלה בידיהם להצילו. כך כותב יופ מתוך הכלא:

מכתב פרידה, מארס 1944

**אלס<sup>1</sup> היקרה,**

מזלנו בגד בנו הפעם. הנשים שבחבורה, כנראה, מקלקלות את השורה?<sup>2</sup> אני שמח על כי באפשרותי לכתוב אליך. זה עתה הועברנו, באוקה<sup>3</sup> ואני, כבולים שנינו בשרשרת אחת, ומובלים למקום "טוב", הנותן לנו סיכויים [לבריחה] ..

לפי שעה עדיין נראה הכל כמתקבל על הדעת, פחות או יותר. אולם אני מניח שבכל-זאת יעבירו אותנו לפוכט. חבל על עבודתנו שהופסקה. עשו מה שניתן לעשות ...

אנא, הקדישו כל תשומת-לבכם לכתובות, שמעכשיו צפויה להם סכנה - לוטי, למשל, לא תוכל להישאר. אולי יבואו גם לקטנבורג<sup>4</sup> לשאול על אודותי. אך לדעתי איז צורך לנקוט צעדים מיוחדים שם, רק לעשות סדר ולסלק חומר מיוחד ...

נתפסנו כתוצאה מאי-זהירות מצדי. אני מצטער מאוד על כך, אך אין תקנה עוד. האם אתם דואגים לילדים כפי שצריך?

כולכם - חיזקו והתלכדו. באוקה ואני - כשזרועותינו היו צמודות כל כך - לחצנו ידיים כל העת. באוקה אמר: "מה יפה הוא שירו של יאן קמפרט<sup>5</sup> נחזיק מעמד ויהיה בסדר. בכך גם אתם מאמינים, בודאי. ואנחנו מקווים שלא תפקירו את הבחורות בשעת חירום.

ברכת-פרידה לכולכם, אולי לזמן ממושך. ואם לא נתראה עוד, תהי העבודה המשותפת לכם משען קודש לכל החיים. האל יברככם.

נא למסור ליולי את הבשורה בזהירות.

1. כינויה של לורה דורלאכר.
2. יופ נתפש בחברת שתי נערות יהודיות, שאותן ביקש להעביר את הגבול.
3. קוניג, מראשוני המחתרת.
4. גריטה קולף, אצלה התגורר מאז מאסרה של ויל.
5. "שמונה-עשר הרגים".

"המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 137

## לפראנס או לאלס,

אנחנו רואים אפשרויות כדלקמן :

1. דרך גדר-התיל. על אף כל הקשים הכרוכים בדבר. אינני מעדיף דרך זו, אבל אם לא ייווצר קשר עם החוץ, אלך בה ולא אחכה.
  2. דרך זו נראית לי חשובה ביותר בתנאים הקיימים : כאחד מעובדי מפעל פיליפס<sup>1</sup> דרושים במקרה זה : תלבושת טובה במלואה, גם נעליים, מגבעת, מעיל עליון, אופניים, תעודת-זהות ורשיון עבודה של פיליפס. התעניין. אם דרוש עוד משהו. יתכן שהבוסים<sup>2</sup> ויאן יהיו מוכנים לעזור ... אם החפצים הדרושים יגיעו אלינו, יסתדר כל היתר ... כן. גם כסף הוא דבר חשוב. נשארתי בלי פרוטה. אולי ניתן לעשות תחילה נסיון, ולראות אם אפשר להסתובב עם תעודות מזויפות ולבדוק את המועדים.
  3. כפועל - אולי דרך זו עדיפה. אך בדבר זה אתה בקי יותר ממני. לכך דרושים בודאי אותם הדברים שהזכרתי לעיל
  4. אפשרות, המחייבת אמנם הכנות גדולות מדי.
- אפשר להסיע אנשים בארגזים שבתוך המכונית הגדולה של הצלב-האדום, בדרכה חזרה - זוהי המכונית הנכנסת למחנה כשהיא מביאה חבילות בימי חמישי בשבוע. אחת הסיבות העיקריות למאמצי לצאת הוא - הרצון לארגן בריחה רצופה מכאן. איום לדעת, שכה רבים מוצאים להורג. השבוע שוב הלכו תשע נפשות. חייבים היינו להצילם. דבר נורא הוא, שהזנחנו כל-כך את חובתנו לפעול בכיוון זה. עדיין אפשר לתקן הרבה. משהו על עצמי. מצבי מצוין ואני יכול להיות כאן לעזר ולמשען לכל מיני אנשים. **רצוי, כי אלס תשלח בהקדם צורכי אוכל וכיוצא באלו. אין לי מאומה, והאחרים דואגים לי מתוך יחס חברי כל-כך, שהייתי רוצה מאוד לגמול להם על כך.** ... אילו ידעתם מה עז רצוני להישאר במגע מתמיד אתכם, לדעת כל פרט ופרט, ושוב לעבוד אתכם כשותף פעיל. ידידים יקרים ונאמנים, - הוגה אני בכם הרבה, ורגשי חיבתי העמוקים שלוחים אליכם.

י.פ.

- נ. ב. אפשרויות נוספות : לדאוג שיחזירו אותי<sup>3</sup> באמבולאנס. הביאו אותי לשם הקבלנים<sup>4</sup>. הניירות היו אצל הנהג, והוא היה בסדר גמור, אפשר להתעניין.
- היו פה שוב מרוטרדאם כדי לקחת אותי. הרופאים סיכלו את המזימת, אך העניין דחוף ...

1. שהיו נכנסים ויוצאים מהמחנה, המגויס כולו לעבודת-כפיה בשירות חברה זו.
2. המהנדסים הידידותיים של חברת פיליפס.
3. מבית-החולים.
4. אנשי ארגון המחתר.

"המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 141

מתוך מכתבו לחרדה ון-מאן.

חרדה היקרה,

מוטב שאכתוב אליך פעמיים בשבוע, ואת תעבירי את המכתב לאחרים.

מריטיה צריכה לדעת, שאני מודיע לך על מצבי פעמיים בשבוע. בזה אפשר להסתפק, כמדומני. אהיה מרוצה, אם אשמע מכם באותה תדירות. את החבילה הקטנה קיבלתי בתודה, על כל אשר בה. **מסרי לאלס את תודתי עבור המשלוח. הכל הגיע בסדר.** בגדים יש לי כאן בכמות מספקת. אם אפשר לו, לפראנס, רצוי שיזדרז בסידור הדברים שהצעת. ועוד דבר חשוב: עלול להיוצר כאן מצב של צפיפות יתירה, שהאנשים פשוט יעזבו את המקום. כדאי שיימצאו בסביבה מספר כתובות, אליהן אפשר לפנות. דרושים בתי- הארחה טובים, למעשה בתי-מרגוע ממש. בודאי לא יהיה קל, אך רצוי שיחיש את העניין.

"המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 142-143

## הערכת פעילותה של לורה על-ידי חבריה למחתרת

1.6.43 (אל עדינה)

נגמר המאבק, כלומר המאבק שלי<sup>64</sup>. קורט ונורברט עדיין עובדים בחרי- צות, ואף אחותו של דולה<sup>65</sup> (לורה דורלאכר ש.ג.) הוכיחה את עצמה ככוח-עבודה מצוין. ואני מצאתי שוב מנוחה. הרגשה מוזרה. עשרה חדשים התיגעתי כבהמה, וכעת פתאום השלוחה הכפויה. אינני סבור שאחזיק מעמד הרבה זמן, ואני כבר מתכנן תכניות חדשות. אולי אלך בקרוב בדרכו של פריץ<sup>66</sup>. אל בהלה, הכל כעת הרבה יותר קל. קיימת אפשרות לעבוד כפועל רשמי אצל הפירמה

צרפת. ידידים אחדים ניסו והצליחו. גם קשרנו שוב יחסים עם דרור. מה דעתך על כך? מספרים פה רבות על בקשות שנדחו. האם נתקלים בסירוב גם כאשר מצליחים לחדור פנימה, עד למשרדו של המנהל הראשי? את מיטיבה מאתנו להכיר את האנשים<sup>67</sup>. נקוה שהמלחמה לא תארך עוד הרבה. אני משער שלפחות עוד שנה.

מתוך מכתביו של קורט האנמן, חבר המחתרת החלוצית, שנתפס והוצא להורג ע"י הגרמנים ב-  
"המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 110-111

אחרית דבר (מתוך סיפרו של חנן פלורסהיים)

המזל היה גורם כבד-משקל בהצלחתי לעבור את הדרך הארוכה אל החירות, אבל לא יכולתי בכלל להתחיל לצעוד בה, אילולא שיחק לי המזל לפגוש לפני כן, ויותר מאוחר בצמתים שונים, חברים נפלאים שהודות למסירותם ועזרתם הגעתי יחד עם רבים אחרים לאן שהגעתי.

הנה הם לפי הסדר הכרונולוגי:

קורט הנמן - KURT HANNEMANN (מת באושוויץ).

קורט ריילינגר - KURT REILINGER (ננו) - ניספה בתאונת דרכים ב-1945.

לורה דורלאכר - LORE DURLACHER (לימים אורה גורן).

מנחם פינקהוף - MENACHEM PINKHOF.

ארנסט הירש - ERNST HIRSCH (ווילי) - מת במחנה ברגן-בלזן.

כולם היוו חלק מקבוצה של חברים וחברות אשר יחד עם קבוצה של הולנדים-לא יהודים פעלו וסיכנו את חייהם כדי להציל כמה שיותר חלוצים מידי הגרמנים. לא יתכן שמרשימה זו ייעדרו שמותיהם של

שושו סימון - SCHUSCHU SIMON, ממניחי היסוד של ההסתתרות והבריחה,

ויופ וסטרוויל - JOOP WESTERWEEL, שעמד בראש הקבוצה של ידידים לא-יהודים.

לאחר המלחמה נודעה קבוצה זו של המחתרת ההולנדית בשם קבוצת וסטרוויל - WESTERWEEL.

"יומנו של בר-מזל" עמ' 156

**רשימת החברים הנוצריים, חברי המחותרת החלוצית בהולנד, או כפי שנקראים גם "קבוצת וסטרויל"**

כל החברים כבודדים והקבוצה כקבוצה, נכללים ברשימת חסידי אומות העולם:

Joop Westerweel - יופ וסטרויל  
Wil Westerweel – ויל וסטרויל  
Tine Segboer – טינה סכבור  
Jan Smit – יאן סמיט  
Bouke Koning – באוקה קונינג  
Frouke Koning – פראוקה קונינג  
Jaap Lambeck – יאפ למבק  
Elly Waterman – אלי ואטרמן  
Ans Roos-Geerlink – אנס רוס-חירלינג  
Giel Salome – גיל סלומי  
Pim van Maanen – פים ון מאנן  
van Maanen–Gerda Loeff - חרדה לוף – ון מאנן  
Tinus Schabbink – טינוס סכאבינג  
Tine de Lange-Reutlinger – טיני דה-לנגה – רויטלינגר  
Nel van der Akker-Ascher – נל ון דר אקר-אשר  
Bob Jesse – בוב יסה  
Dientje Jesse – דינטה יסה  
Frans Gerritsen – פראנס חריטסן  
Henny Gerritsen – הני חריטסן  
Henk Brusse – הנק ברוסא

"המחותרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 116

**רשימת החברים היהודים, הפעילים המרכזיים "במחנת החלוצית בהולנד" (לפי סדר א,ב).**

אלי ואטרמן  
אלפרד (ציפי) פרנקל\*  
ארנסט הירש – "וילי"\*  
בטי שטרן – בריטס\*  
גדעון דרך  
יכין סימון – "שושו"  
יוסף (אד) לינויל  
לורה דורלכר  
לורה זיסקינד – צימלס  
לטי רודלסהיים – בן-חלד  
יעל (לולי) אקהרט-בורשטיין\*  
מאכס וינדמילר "כור"\*  
מטה לנדא-רוטלר\*  
מנחם פינקהוף  
מרים ואטרמן – פינקהוף  
נפתלי (הרי) אשר  
נורברט קליין  
עליזה- אלזה בירנבאום-מנדלבאום  
פאולה קאופמן – ולד\*  
קורט האנמן  
קורט ולטר  
קורט ריילינגר – "נאנו"  
שושנה ליטן

\* - עיקר פעולתו/ה בצרפת הכבושה תוך שיתוף פעולה עם מחנת ה"מאקי" המקומית.

- 10-14.5.1940 - פלישת הגרמנים וכניעת הולנד; גל התאבדויות ביו יהודי אמסטרדם.
- 25-27.2.1941 - שביתת פברואר באמסטרדם ודיכוייה. שילוח 427 יהודים למאטהאוזן.  
פברואר 1941 - הקמת היודנראט
- 20.3.1941 - פינוי הורקדורף בוויירינגן באמצעות 7 אוטובוסים לאמסטרדם, על-ידי הגסטאפו. המוסדות היהודיים של אמסטרדם פונים למשפחות היהודיות כדי שיקלטו את הצעירים, והם מפוזרים בין משפחות אלו.
- 11.6.1941 - הגסטאפו תופס את הבחורים היהודיים מהורקדורף שפוזרו בבתי היהודים – כ-300 במספר, ושולח אותם למטהאוזן
- סתיו 1941 - חלוצים מקבלים צו-גיוס למחנה עבודה, "המרכז להכשרה" מצליח לדחות מועד התיצבותם של חלקם.
- מאי 1942 - היהודים נדרשים לענוד טלאי של מגן-דוד צהוב ובתעודת הזיהוי נדרשת להופיע האות "J".
- 15.7.1942 - שילוחים ראשונים ממחנה המעבר בוסטרבורק מזרחה  
יולי-אוגוסט 1942 - ראשית התארגנות המחותרת החלוצית והתקשרות עם יופ וסטרוויל.
- 10-16.8.1942 - 49 חברי לוסטרקט יורדים למסתור.
- סתיו 1942 - הרחבת פעולות ההסתרה, חיפוש מקומות מסתור, התקשרות עם מוסדות ויחידים.
- 2.9.1942 - מעצר דיירי בית-החלוץ באמסטרדם. בית-החלוץ הופך למרכז הפעילות הבלתי-ליגאלית.
- 2.10.1942 - מעצר 15,000 יהודים ממחוזות-השדה שנמצאו במחנות עבודה, ושילוחם מזרחה עם משפחותיהם, אנשי חוות-הנוער באלדן נעצרים ומועברים לוסטרבורק.
- 11.11.1942 - פלישת הגרמנים וכניעת הולנד; גל התאבדויות ביו יהודי אמסטרדם.
- 25-27.1.1943 - מעצרו של שושו ומותו בכלא ברידה.
- מרס 1943 - הצתת כרטיסיית מרשם – התושבים באמסטרדם, ראשי המבצעים מוצאים להורג.  
אפריל – מאי 1943 - חובת התיצבות על כל הגברים בגיל הגיוס בהולנד, על-מנת לשלחם לעבודה. שביתת-מחאה במרכזי התעשייה. הולנדים רבים יורדים לחתרת.
- 10-12.8.1943 - מעצרו של גדעון דרונורברט קליין. נורברט מוברח מבית-החולים ומוסתר בבית משפחת חריסטן (פראנס והני). גדעון נשלח למחנה פוכט ומשם לוסטרבורק. חבר "החלוץ" מביא בעניבתו לשוין רשימת החברים הכלואים בוסטרבורק. מושגים עבורם סרטיפיקטים הנשלחים ע"י הצלב האדום לוסטרבורק. על-סמך זה נשלחים הצעירים לברגן-בלזן, החברים מעל גיל 21 נשלחים במחצית ספטמבר למחנות ההשמדה.
- סתיו 1943 - ראשית רגון הבריחה ממחנה וסטרבורק.
- 10.10.1943 - קורט האנמן, לטי רודלסהיים ואחרים, נעצרים ברוטרדם.
- דצמבר 1943 - ויל וסטרוויל וחיל סלומי נעצרים בניסיון לשחרר את לטי רודלסהיים ונשלחים למחנה פוכט.
- 24.1.1944 - ראשוני החלוצים מהולנד מפליגים ארצה על סיפון האניה "ניאסה".
- פברואר 1944 - המחותרת מחדשת הברחת חברים לספרד. יופ וסטרוויל מגיע עד הפירנאים ונפרד מהיוצאים.
- מרס 1944 - הצלת ילדים ע"י המחותרת והעברתם לספרד. יופ וסטרוויל ובאוקה קונינג נעצרים על גבול בלגיה בנסותם להעביר שתי בנות. שניהם מועברים למחנה פוכט.
- 31.3.1944 - קורט האנמן ניספה באושוויץ.
- סוף אפריל 1944 - מעצרו של מנחם פינקהוף ואחרים, עקב גילוי קשר לשיחרור יופ וסטרוויל.
- 6.6.1944 - פלישת בנות-הברית לנורמאנדיה. ניתוק הקשר בין חברי המחותרת בהולנד ובצרפת.
- 10.7.1944 - 300 איש נשלחים ב"טרנספורט חילופין" מברגן-בלזן לארץ-ישראל, ביניהם מותיקי התנועה בהולנד, וכמה בנות מ"קבוצת ההכשרה", יוצאות אלדן.
- 18.7.1944 - מאכס וינדמילר, פאולה קאופמן ופעילי מחותרת צרפתים והולנדים נוספים נעצרים בפריס, נשלחים לדראנסי יחד עם החברים שנעצרו באפריל.
- 11.8.1944 - יופ וסטרוויל מוצא להורג בפוכט.
- 5-6.9.1944 - "יום השלישי המטורף" בהולנד. שמחת המונים עקב התקרבות צבאות בנות-הברית. ויל וסטרוויל חיל סלומי ובאוקה קונינג נשלחים מפוכט למחנה ריכוז בגרמניה.
- 11.9.1944 - שיחרור דרום הולנד ע"י צבאות בנות-הברית.
- אוקטובר 1944 - שביתת רכבות כללית בהולנד. טרנספורטים אחרונים מוסטרבורק מזרחה.
- 26.10.1944 - האניה "גיני" מפליגה מנמל קאדיז, ועל סיפונה 58 חלוצים מהולנד.



- חורף 1944-45 – "חורף הרעב" והסבל בצפון הולנד. חברי המחתרת הנותרים מקיימים את הקשר עם המסתתרים ודואגים ככל האפשר להספקת מזון.
- מארס 1945 – מאכס וינדמילר ניספה בבוכנדואלד.
- אפריל 1945 – ארנסט הירש ניספה בברגן-בלזן. שושנה ליטן ניספת בטרזיינשטאט.
- אפריל – מאי 1945 – צבאות בנות-הברית משחררים את מחנות-המוות ברחבי גרמניה.
- 9.5.1945 - שחרור הולנד כולה.
- קיץ 1945 - שרידי המחנות חוזרים להולנד, חברים מגיחים ממחבואיהם, ארגון עליה לארץ.
- 17.9.1945 – קורט ריילינגר ניספה בתאונת-דרכים.
- 1945-1946 - אנשי הבריגאדה היהודית עוזרים בארגון העליה.
- 1945-1947 - רוב החברים עולים ארצה.

מתוך "המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" עמ' 294-297

## נספח מונחים:

1. ליל הבדולח - האירוע כונה כך בפי הגרמנים בשל רסיסי הזכוכית הרבים שהצטברו על הארץ כתוצאה מניפוץ הזגוגיות בבתי העסק והמגורים של היהודים

## 2 תנועת החלוץ

תנועת החלוץ נוסדה ברוסיה בזמן מלחמת העולם הראשונה ביוזמתו והנהגתו של יוסף טרומפלדור. האידאולוגיה שלה היתה סוציאליסטית וחיים של עבודה יצרנית בארץ ישראל תוך כדי עבודה חקלאית. החל משנת 1921 הצטרפה תנועת החלוץ להסתדרות הציונית העולמית והוכרה כגוף המכשיר עולים ומתיישבים בתוך התנועה הציונית. **מטרותיה של תנועת החלוץ היו:**

1. **עלייה לארץ ישראל** עפ"י צו הנהגת התנועה ועם עלייתו של החבר הוא מתחייב לחיות חיי שיוויון, שיתוף ואחריות הדדית, תוך קיום עבודת אדמה.
2. **הכשרת חברים**. אחר מיסודות תנועת החלוץ היה הכשרת חברים לפני העלייה להכשרה זו למדו חברים עברית וכן עבודות חקלאיות וחיזקו עצמם מבחינה אידיאולוגית
3. **האידיאולוגיה הציונית סוציאליסטית**. תנועת החלוץ שאפה להקים בארץ ישראל חברה סוציאליסטית שעקרונותיה הם עקרונות שיוויון, חיי שיתוף ואחריות הדדית, תוך נאמנות מוחלטת לעקרונות הנהגת התנועה.
4. **חלוציות**. אנשי החלוץ ראו את עצמם כמובילי המחנה, המובילים את עם ישראל בהקמת הבנין הלאומי. שלוש מטרות עיקריות לחלוציות - עלייה, התיישבות וכיבוש האדמה.

## **ביבליוגרפיה:**

1. ספר הפרטיזנים היהודים כרך 2 בהוצאת ספרית הפועלים עמ' 478-493
2. המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה, בית לוחמי-הגיטאות, הוצאת הקיבוץ המאוחד עמ' 14, 70-73, 81-82, 106-107, 110-111, 116, 120-121, 124-125, 132-133, 136-137, 140-143, 156-157, 160-163, 166-173, 184-193, 216-217, 261, 286-287, 300, 306
3. אורו הגנוז, יופ וסטרויל בחייו ובמותו בהוצאת הקיבוץ המאוחד, בית לוחמי-הגטאות עמ' 26-28, 46-47, 72-73, 78-80, 102-103
4. יומנו של בר-מזל מאת חנן פלורסהיים עמ' 38-39, 44-45, 156-157
5. קטרים מושכים קרונות מאת שאול שגיב, בהוצאת מורשת, בית עדות ע"ש מרדכי אינלביץ עמ' 122-125, 132-137
6. בין שקיעה לזריחה מאת נתן מגן עמ' 68-69
7. תוכנית הטלוויזיה ליום השואה תשמ"ז 1987.
8. משדר מיוחד של גלי צה"ל ליום השואה תש"ן 1990

## **קבצי מחשב נספחים**

- לורה בתוכנית הטלוויזיה ליום השואה - 1987  
משדר גלי צה"ל ליום השואה תש"ן  
מיסתור מסמכים בעגלת כלי-התפירה- מצגת  
מיסתור מסמכים בעגלת כלי-התפירה- וידאו



לורה דורלאכר לפני פרוץ המלחמה - 1938.



לורה דורלאכר במהלך המלחמה - 1942



תעודת הזיהוי של לורה – צילי דורלכר. ניתנה ע"י השלטון הגרמני בהולנד. האות "J" (יהודי) מוטבעת בתעודה ובצידה השני חותמת המשחררת נושא התעודה מהצורך בהתיצבות לעבודה עבור השלטון הגרמני.



קיץ 1964 - חברי "קבוצת וסטרויל" מגיעים לביקור בארץ הם ומארחיהם - הישראלים חברי המחותרת-החלוצית בהולנד, מתקבלים ע"י הנשיא שזר ושרת-החוץ גולדה מאיר מוכרזים כחסידי אומות העולם ונוטעים עצים בשדרת-חסידי אומות-העולם שביד-ושם. בתמונה, לורה, אורה גורן, מתקבלת ע"י הנשיא שז"ר ורעיתו.